

Nedläggning av Skäggetorpsskolans högstadium och flytt av elever till andra kommunala skolor – rapport till Linköpings kommun

Andreas Bergh och Anders Trumberg

Örebro universitet

Sammanfattning	2
Del 1 – Inledning och studiedesign	3
Följeforskningsuppdraget.....	3
Samhällelig segregation och skolsegregation	3
Nationella mönster och lokala initiativ	4
Linköping som skolstad och bakgrunden till förändringen	5
Studiens genomförande	6
Del 2 – Redovisning av studiens kvantitativa undersökning.....	9
Måluppfyllelse	10
Förändringens påverkan på de två mottagande skolorna.....	15
Summering	16
Del 2 – redovisning av studiens kvalitativa undersökning	17
Vägen fram till beslut inom politik och förvaltning.....	17
Skolpersonalens reaktioner på och reflektioner kring beslutet.....	20
Organisatoriska processer	23
Pedagogiska processer.....	27
Sociala processer	30
Del 4 – Sammanfattande reflektioner	35
Möjligheter och utmaningar i den lokala kontexten.....	35
Rekommendationer.....	40
Referenser	42

Sammanfattning

Föreliggande rapport utgör slutredovisning av det uppdrag som Linköpings kommun 2021 gav till forskare vid Örebro universitet att under tre års tid följa nedläggningen av högstadiet i Skäggetorp. Underlaget till studien består av intervjuer samt analys av statistik kopplat till elevernas måluppfyllelse.

Beslutet om nedläggning av högstadiet i Skäggetorp togs fram och processades snabbt. Den problembild som var grunden till förändringen handlade primärt om att höja den låga måluppfyllelsen på Skäggetorpsskolan, men även att ändra blandningen av elever och därmed ökad integration i ett vidare perspektiv. Ärendet hanterades skyndsamt och utöver politik och förvaltningsledning skedde ingen direkt förankring på skolorna. Från att idén tagits fram under 2019 så togs beslutet i juni 2020 och förändringen genomfördes höstterminen 2021.

Processen kring skolnedläggningen gick snabbt, vilket begränsade möjligheterna att göra en grundlig förankring och en mer långsiktig planering. För att leda förändringsprocessen tillsattes en projektledare, vilket på ett positivt sätt fungerade som en brygga mellan elever, skolor, förvaltning och politik. Projektet avslutades dock ett år efter nedläggningen, vilket gjorde att det fortsatta arbetet därefter hamnade på skolnivån. Mottagandet på de studerade skolorna synliggör att olika skolor har olika skolkulturer, vilket i sin tur har präglat de sätt som eleverna togs emot på. Studien pekar på vikten av att fortsatt stötta organisatoriska, pedagogiska och sociala processer för att förändringen ska bli långsiktigt hållbar.

För de elever som bytte skola inför årskurs 9 indikerar den kvantitativa undersökningen att de sannolikt fick något lägre betyg jämfört med om de hade gått kvar sista året på Skäggetorpsskolan. Däremot är det sannolikt att de elever som flyttade inför årskurs 8 fick något högre betyg. En slutsats som kan dras från dessa resultat är att det behövs tid för både skolor och elever att vänja sig med och anpassa sig till de nya förutsättningarna. Ett annat mål med nedläggningen var att öka integrationen. Här visar studien att endast organisatoriska förändringar inte är tillräckliga för att forma en inkluderande och hållbar skolverksamhet, utan behöver kompletteras med ett strategiskt och medvetet arbete kring pedagogiska och sociala frågor.

Rapporten avslutas med ett antal rekommendationer som med fördel kan användas av Linköpings kommun eller av andra kommuner som står i begrepp att genomföra motsvarande förändringar.

Del 1 – Inledning och studiedesign

Följeforskningsuppdraget

Den här rapporten utgör slutredovisning av det uppdrag som Linköpings kommun 2021 gav till forskare vid Örebro universitet att under tre års tid följa nedläggningen av högstadiet i Skäggetorp. Underlaget till studien består av intervjuer med politik, förvaltning, rektorer och lärare, därtill har observationer genomförts och kvantitativa underlag analyserats. Syftet har varit att bidra med kunskap om Linköping kommuns initiativ för att motverka skolegregation. Ansvariga forskare har varit Andreas Bergh, professor i pedagogik vid Örebro universitet och Anders Trumberg, Fil Dr i kulturgeografi och affilierad forskare vid Örebro universitet.

I Linköpings kommun fattades ett politiskt beslut att stänga Skäggetorpsskolans högstadium och att fördela eleverna till sex andra skolor i kommunen (Barn- och utbildningsnämnden 2020-06-17). Detta beslut är inte unikt i Sverige, de senaste åren har liknande beslut fattats i bland annat Malmö och Örebro. Det gemensamma är att de här kommunerna genom organisatoriska förändringar aktivt försöker ändra elevsammansättningen. Med lite varierande tyngdpunkt formuleras syftet ofta i termer av att minska skolegregationen, öka integrationen och att förbättra elevernas måluppfyllelse.

Föreliggande rapport består av fyra delar. I denna första del inplaceras följeforskningsprojektet i relation till tidigare forskning och studiens genomförande beskrivs. I den andra delen redovisas den kvantitativa undersökningen och i den tredje studiens kvalitativa undersökning. I den fjärde och avslutande delen ges sammanfattande reflektioner och rekommendationer.

Samhällelig segregation och skolegregation

Utifrån ett historiskt och samhällsligt perspektiv kan konstateras att segregationen i samhället ökat över tid, vilket också återspeglas i den svenska skolan. Med en ökad social och etnisk segregation sorteras elever med liknande bakgrund in i olika skolor. Därtill dras skolors resultat alltmer isär, där skolor i vissa områden har väldigt låg måluppfyllelse, medan andra kännetecknas av motsatsen, det vill säga hög måluppfyllelse. Samhällsutvecklingen och skolans uppdrag att verka för likvärdighet och social gemenskap är inte lätta att förena.

Bakomliggande förklaringar som ofta ges till den ökade skolegregationen handlar både om samhällsutvecklingen i generell mening och effekter som följt av nationella utbildningsreformer. Här kan särskilt nämnas boendesegregation, valfrihet och marknadsutsättning. Ett stort ansvar för att konkret hantera dessa utmaningar, för att åstadkomma en likvärdig skola, vilar på Sveriges 290 kommuner. Det finns dock stora skillnader mellan olika kommuner, exempelvis vad gäller geografiskt läge, storlek, resurser, befolkningssammansättning och en rad andra förutsättningar.

I den mediala debatten återspeglas inte sällan förenklade bilder om vad som är rätt, fel, lyckat eller misslyckat. Det kan exempelvis handla om att det anses vara fel att flytta elever när själva problemet "egentligen" (enligt denna argumentationslinje) handlar om olika skolors oförmåga att organisera och leda den verksamhet de fått ansvar för. Bilden är dock självklart mer komplex än så, där en rad olika faktorer i praktiken samspekar med varandra. Det är dock lätt att hoppas att resurser och de "bästa" lärarna ska kunna göra underverk. Samtidigt är det andra sidan av myntet, självklart, att både resurser och lärarkompetens spelar en avgörande roll. Det går inte heller att komma ifrån att skolan inte finns i ett vakuum, utan att samhällsstrukturer av olika slag har en stor påverkan över skolans inre liv.

Trots stora skillnader mellan kommuner förenas 40 procent av Sveriges kommuner i att de upplever utmaningar med skolegregation (Trumberg, Arneback, Bergh & Jämte 2022). För att komma till rätta med problemet används olika tillvägagångssätt (Arneback, Bergh, Jämte & Trumberg 2021; Flensner & Svensson 2023; Lund 2021; Osman & Lund 2022). Den vanligaste sorten av initiativ är

förstärkning, vilket innebär att man tillskjuter ekonomiska medel eller på andra sätt förstärker en skola i behov av stöd. Ett annat sätt är *sammanslagning*, som handlar om att lägga ned en eller fler skolor för att istället samla elever i en ny skola. Ett tredje tillvägagångssätt är *spridning*, som betyder att man lägger ned skolor och flyttar elever till andra skolor. Det är alltså inom denna tredje typ av initiativ, spridning, som förändringen i Linköpings kommun kan inplaceras.

Sammantaget är det viktigt att komma förbi enkla förklaring av problem och lösningar, och att belysa frågan om skolsegregation som ett mångfacetterat fenomen, där varken den ena eller andra förklaringen eller lösningen i sig behöver vara fel, men likväl ofta otillräcklig för att peka ut möjliga vägar framåt.

Nationella mönster och lokala initiativ

Skolsegregationen har från början av 2000-talet ökat i Sverige (Holmlund et al. 2019; Yang Hansen & Gustavsson 2019). Det beror främst på att skolorna är en spegling av det område som skolan ligger i. Den ökade boendesegregationen har därmed medfört en ökad skolsegregation (Bunar 2001). Vidare har de skolvalsreformer som genomfördes under 1990-talet haft en påverkan i och med att elever från socioekonomiskt starka hem i högre grad tenderar att göra aktiva val av skola. Val som grundas i skolornas etniska och socioekonomiska elevkomposition gör därtill att elever fördelas över olika skolor (se t.ex. Trumberg & Urban 2020; Östh et al. 2013). Relationen mellan elevers val av skola och skolsegregation har på senare år visat sig vara stark där elever sorteras både etniskt och efter vårdnadshavarnas utbildningsnivå, särskilt i områden som har många olika valmöjligheter (Branden & Bygren 2022).

Skolverket (2018) visar också att skillnader mellan skolor rent resultatmässigt har ökat, vilket delvis kan förklaras med den ökade skolsegregationen. Där ses främst svagare grupper prestera sämre medan resultaten i de starkare elevgrupperna är ganska oförändrade. I den svagare elevgruppen hittas elever som har vårdnadshavare med låg utbildning, nyanlända elever, elever som bor och går i skolan i socialt utsatta områden samt pojkar (Skolverket 2012).

Internationella studier från olika länder har under en längre tid visat att skolval riskerar att leda till mönster där elever skiktas efter etnisk och socioekonomisk bakgrund (Perry et.al. 2024; Parma et.al. 2023; Musset 2012; Crozier et al 2008; Raveaud & Van Zanten 2007; McEwan & Carnoy 2000; Cullen et.al 2000; Boterman et.al 2019; Bonal et.al 2019; Willms & Echols 1993). Den typen av segregation är synbar och också relativt lätt att mäta. Men även i skolor som har en blandad elevgrupp finns ofta utmaningar med en inre segregation, där elever är blandade på skolnivå men inte interagerar med varandra under skoldagarna. Olika gränser mellan ett ”vi ” och ett ”dom” kan uppstå i skolan vilket gör att vissa elever blir utanför. Det innebär att skolorna kontinuerligt också behöver arbeta med och ha en ide kring hur de ska bryta upp invanda grupperingar och arbeta med de sociala processerna mellan elever på skolan. (Osman et.al 2024)

I en nordisk kontext går det också att se ett antal glapp mellan nationella ramar och lokala förutsättningar, exempelvis hur nationella regleringar kring skolval påverkar den lokala nivåns möjligheter att motverka skolsegregation (Arneback et.al. 2021; Trumberg et.al. 2022; Smepllass et.al. 2024). Det är därför inte så lätt för en kommun att arbeta för motverka skolsegregation Ramos-Lebato et.al (2023) listar dock tre olika nyckelfaktorer som påverkar graden av skolsegregation på den lokala nivån. En faktor är om det finns någon plan eller policy för att komma tillrätta med segregationen på lokal nivå, den andra handlar om hur tydlig skolvalsprocessen är för de som ska välja och den tredje om andelen skolor som profilerar sig för att rikta in sig på vissa typer av elevgrupper. Hur dessa tre nyckelfaktorer ser ut påverkar graden av skolsegregation på det lokala planet.

Utöver dessa nyckelfaktorer har det på senaste år också varit vanligt att stänga skolor (spridning). Tidigare studier visar dock att det blir svårt att minska segregationen genom att stänga skolor i socialt utsatta områden och att flytta elever till andra skolor. Risken finns att det leder till oönskade konsekvenser, så som att elever på de mottagande skolorna byter till andra skolor eller att de elever som flyttas känner sig mer utsatta, exkluderade, omotiverade etc. (Clark 1987; Coleman 1975; Gordon et.al 2018; Delmont 2016; Kirshner et.al. 2010; Osman et al. 2024; Taghizadeh 2020). Forskare som undersökt vad som händer vid skolstängningar i Stockholmsområdet visar vidare att det är svårt att se en minskad skolsegregation vid stängning av skolor i socialt utsatta områden, särskilt om eleverna flyttas till närliggande skolor (Mutgan & Tapia 2023).

Sammanfattningsvis kan konstateras att betydelsen av vilken skola elever går på har ökat under det senaste decenniet. Boendesegregation, valfrihet och under de senaste åren även ett ojämlikt mottagande av nyanlända elever är tre faktorer som pekas ut i forskningslitteratur som bidragande till ökad skolsegregation och skillnader i skolresultat (OECD 2015; Andersson et al. 2012; Fredriksson & Vlachos 2011). I den svenska kontexten har landets 290 kommuner ett stort ansvar för att skolan ska vara likvärdig, vilket innefattar arbetet för att motverka skolsegregation. Samtidigt är handlingsutrymmet begränsat, eftersom det villkoras av nationella beslut och strukturer. Ett tydligt exempel är att skolvalssystemet begränsar kommunernas möjligheter då elever rör sig mellan skolor, vilket leder till att det blir svårt att förutse effekterna av kommunala insatser för att motverka skolsegregationen (Trumberg et.al. 2022).

Den vanligaste insatsen på lokal nivå, för att höja elevers resultat och minska skolsegregation, är att sätta in förstärkningsinsatser. Det kan exempelvis handla om att tillföra mer resurser eller att vidareutbilda lärare. En mindre vanlig insats är sammanslagning, de vill säga att stänga flera skolor för att samla eleverna i en ny skola, vilket har skett i till exempel Nyköping (Trumberg et.al. 2022). Där har man dock sett att nya skolor etablerat sig och att dessa attraherar resursstarka elever, vilket motverkat strävan efter mer blandade elevsammansättningar (Kornhall & Bender 2019). Det som står i fokus i denna rapport handlar dock, som redan nämnts, om ytterligare ett tillvägagångssätt, nämligen att skolor, ofta i socialt utsatta områden, stängs och att eleverna sprids till andra skolor för att på så sätt försöka motverka skolsegregation och för att öka elevernas skolresultat (Mutgan & Tapia 2023; Trumberg et.al. 2022; Arneback et.al 2021; Lund 2021). I andra länder, framförallt i USA, är detta en relativt vanlig metod som där ofta drivs av att skolor med låga resultat stängs (Weber et al. 2020).

Linköping som skolstad och bakgrunden till förändringen

Linköping kan karakteriseras som en mångfacetterad kommun. I de intervjuer som genomförts i studien uttrycks att Linköping håller på att förvandlas från mellanstor stad till att bli en storstad, vidare benämns Linköping som en bildningsstad och en tjänstestad. På hemsidan beskrivs kommunen som en av de mest expansiva i landet, med 165 000 invånare och med tillgång till företagande i stor och liten skala samt eget universitetet och universitetssjukhus. Därtill är Linköping en av landets tretton stiftsstäder samt residensstad och regionhuvudort. Av totalt 60 grundskolor är 48 kommunala medan 12 har fristående huvudmän. På gymnasiesidan finns det totalt 17 skolor, varav 9 har fristående huvudmän (linkoping.se [hämtat 231220]). Därtill präglas kommunen av socioekonomiskt uppdelade områden, vilket Skäggetorpsskolan är ett tydligt uttryck för.

Kommunens Utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltning tog år 2019-2020 tog fram ett förslag till ny skolorganisation. Syftet med förslaget var att säkra platser i Skäggetorp till förskoleklass, årskurs 1-6 och förskola samt att skapa förutsättningar för att öka måluppfyllelsen för elever på högstadiet. Bedömningen var att elevsammansättningen på Skäggetorpsskolan högstadium inte gav elever tillräckligt bra förutsättningar att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling och att bli behöriga till nationellt gymnasieprogram. Beslutet blev att Skäggetorpsskolans högstadium skulle avvecklas

och att eleverna skulle beredas plats på andra högstadieskolor från och med läsåret 2021/22. Redan 2020 valde en stor del av eleverna som bodde i Skäggetorp andra skolor utanför området, men förslaget innebar att runt 70 elever som skulle ha börjat årskurs 9 läsåret 2021/22 istället placerades på sex andra skolor och att 49 elever som skulle ha börjat årskurs 8 placerades på fyra olika skolor i kommunen.

Denna studie har undersökt två av de mottagande skolorna. Urvalet av de två skolorna gjordes tillsammans med Linköping kommun utifrån en strävan att få en variation med avseende på upptagningsområde och elevantal. I rapporten har dessa två skolor anonymiserats och benämnts som Skola X och Skola Y.

Studiens genomförande

Etikansökan

Följeforskningsprojektet inleddes våren 2021 med att en etikansökan lämnades in och senare godkändes av Etikprövningsnämnden (Dnr 2021-03627). Med syftet att informera skolans personal om studien och de kommande besöken medverkade de två forskarna digitalt på lärarmöten. Därutöver tillfrågades forskarna om att medverka vid skolchefsträffar i regionen, vilket också skedde. Information gavs då dels om den tidigare studien från Örebro kommun (Arneback, Bergh, Jämte & Trumberg 2021), dels om den kommande studien i Linköping och i ett samtal där samtliga skolchefer deltog fördes mer allmänt en diskussion om möjliga åtgärder för att motverka skolsegregation.

Data och metod

Som en del av följeforskningen har forskarna under projektets genomförande vid ett flertal tillfällen träffat representanter från politik och förvaltning i Linköpings kommun, med syftet att informera om hur studien fortlöper samt att validera olika intryck för att därigenom kunna klargöra eventuella frågetecken och inhämta ytterligare information. Ett motsvarande valideringsmöte genomfördes i januari 2024 med de rektorer som tidigare intervjuats.

Det empiriska underlaget har inhämtats genom att forskarna under tre år, i flera olika omgångar, har varit ute på de två mottagande skolorna och observerat samt gjort intervjuer med elever och skolpersonal. De har också intervjuat förvaltningsledning och ansvariga politiker samt analyserat data kring elevers val av skola och faktiska måluppfyllelse under dessa år. Med denna studiedesign har det varit möjligt att studera förändringen över tid, alltifrån olika överväganden som ledde fram till beslutet att stänga Skäggetorpsskolans högstadium till efterföljande steg i genomförandet. Vidare har statistik inhämtats från Linköpings kommun, vilken omfattar elever som började årskurs 8 och 9 på de nya mottagande skolorna.

Inom ramen för studien har totalt 54 personer intervjuats, fördelat på 39 tillfällen.

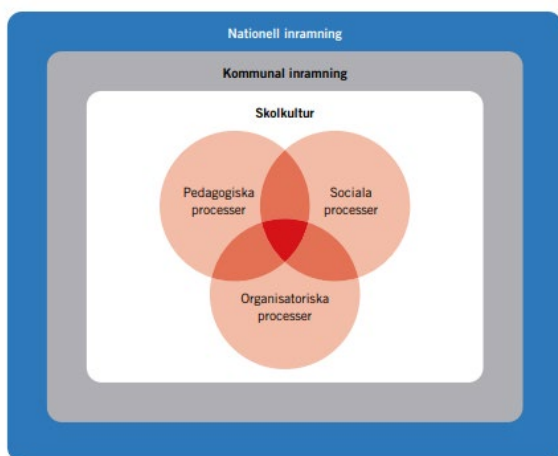
Funktioner	Antal intervjuer	Antal personer
Politik och Förvaltning	5	5
Rektorer	3	3
Skolpersonal	19	19
Elever	12	27
Total	39	54

De flesta intervjuer genomfördes enskilt, men med eleverna skedde de ofta som gruppintervjuer. Intervjuerna med rektorer och skolpersonal omfattar, utöver de två mottagande skolorna även personal som tidigare arbetat på Skäggetorpsskolans högstadium. När citat från intervjuerna återges i nedanstående redovisning av den kvalitativa undersökningen benämns dessa som politiker, förvaltning, rektor, skolpersonal och elev, det vill säga utan att göra åtskillnad mellan exempelvis vilka elever som sagt vad. I urvalet har hänsyn tagits till att brett spegla de variationer som finns i det empiriska materialet.

Vidare har besök genomförts i de två mottagande skolor som ingått i urvalet, där forskarna utöver att ha genomfört intervjuer även har observerat i två klasser per skola. De första skolbesöken gjordes hösten 2021, med syftet att få en övergripande bild av skolans fysiska och sociala miljö samt att genomföra intervjuer med rektorer. Våren 2022 genomfördes fler skolbesök, då även personal intervjuades, vilket följdes av ytterligare besök under hösten 2022, med personalintervjuer samt att forskarna då även var med i klasserna. En tredje omgång skolbesök genomfördes våren 2023 med ytterligare klassrumsbesök och vid detta tillfälle även intervjuer med elever.

Analytiskt tillvägagångssätt

De tre fälten i figur 1 (nedan) åskådliggör det analytiska ramverk som har använts för att analysera det inhämtade empiriska underlaget. Det blåa respektive gråa fältet uppmärksammar att det som händer inom varje skola ramar in av nationella och kommunala villkor. I det ljusa fältet, i mitten av figuren, riktas ljuset mot organisatoriska, pedagogiska och sociala processer som sammantaget bidrar till att skapa olika skolkulturer.

Figur 1: Inramning och processer (Arneback et.al 2021, s. 139)

Med nationella inramning avses lagar och annan typ av styrning som formuleras på och utgår från nationell nivå, vilket den lokala nivån måste ta hänsyn till och följa. Den kommunala inramningen varierar från kommun till kommun, exempelvis hur skolverksamheten organiseras och leds eller hur olika typer strategier skapar förutsättningar för utbildningens och undervisningens genomförande.

Vikten av att uppmärksamma att skolor har olika kulturer, det vill säga skolkulturer, är något som har aktualiserats i tidigare forskning om lokala initiativ för att motverka skolsegregation (Arneback & Bergh 2024, Bergdahl & Langmann 2024). I vår mening omfattar begreppet skolkultur de informella och formella vanor, rutiner och normer som präglar olika skolor (jfr. Berg 2003). Konkret kan det handla om undervisningens utformning och hur olika dominerande normer påverkar hur man tilltalar varandra, men också om yttre förutsättningar som finns både i och runt den lokala skolan. Exempelvis

skapar lokalernas utformning förutsättningar för de dagliga aktiviteter som sker i skolan, och även den geografiska platsen har betydelse. Enkelt uttryckt handlar skolkultur om att mycket "sitter i väggarna", eller annorlunda uttryckt, att varje skola bär en egen historia och identitet. Detta blir särskilt uppenbart när nya elevgrupper kommer till skolan.

Även om det går att tala om att det på olika skolor finns dominerande skolkulturer är det självklart viktigt att betona att det samtidigt inom varje skola finns skillnader och variationer mellan olika klassrum, skolor och individer. För att förstå de utmaningar och möjligheter som uppstår när elever flyttas från en skola till en annan är det därför av stor vikt att förstå och uppmärksamma skolkulturer som ett pluralt fenomen. Med andra ord, i strävanden att åstadkomma mer heterogena elevgrupper måste även frågan om att skapa mer heterogena skolkulturer beaktas.

I ljuset av de villkor som skapas från nationell och kommunal styrning har studien sedan riktats mot de pedagogiska, sociala och organisatoriska processer som tar form inom varje skola (Arneback et.al 2021):

- Pedagogiska processer: Avser hur lärarna anpassar det pedagogiska arbetet för att öka måluppfyllelsen och verka i klassrum präglade av mångfald. Det handlar till exempel om pedagogiska planeringar, didaktiska val och samarbeten.
- Sociala processer: Avser hur processer i skolans verksamhet skapar förutsättningar för lärande och möten mellan människor med olika bakgrunder. Det handlar till exempel om att studera samspelsmönster och hur olika identiteter konstrueras och förhandlas inom ramen för skolans verksamhet.
- Organisatoriska processer: Synliggör aspekter som berör skolans organisation och hur de förändras för att möta utmaningar kopplade till segregation och måluppfyllelse. Det handlar exempelvis om resursfördelning, antagningssystem, samverkan, personalsammansättning, arbetsmiljö och kompetensförsörjning.

Del 2 – Redovisning av studiens kvantitativa undersökning

Den redovisning av studiens kvantitativa undersökning som här följer baseras på offentlig statistik från Skolverkets databas SIRIS, databasen Kolada och statistik från Linköpings kommun gällande elever i kommunen under läsåret 2019/2020 till 2022/2023.

Det är en relativt liten grupp elever som bytte skola i samband med nedläggningen, de vill säga elever som började årskurs 8 och årskurs 9 under läsåret 2021/2022. Det blir därför svårt att göra en mer genomgående kvantitativ analys kopplat till elevernas resultat, vilket innebär att de slutsatser som dras i detta kapitel ska tolkas med försiktighet.

Vilka elever undersöks?

Vid analyser där individer följs över tid är det viktigt att veta vilken grupp som ska undersökas. Individer tenderar att komma in och försvinna ur datamaterialet, vilket är ett faktum också i datamaterialet från Linköpings kommun. Det är i sig inte så konstigt, människor rör på sig, särskilt individer i början av en etableringsfas, i detta fall ofta människor som nyss kommit till Sverige och/eller relativt unga familjer. Det innebär inte sällan en stor in- och utflytt i bostadsområden som Skäggetorp, vilket också påverkar skolorna i området.

Den grupp elever boende i Skäggetorp som följs i denna studie är den grupp som gått hela sin skolgång (från årskurs 7-9) i Linköpings kommun. De som flyttat in kan vara nyanlända till landet eller gått i skola i någon annan kommun, men det är osäkert att ta med dem i analysen eftersom det blir svårare att veta vilken bakgrund de har. För elever som flyttat ut ur kommunen och därmed försvunnit ur datamaterialet finns det inga mätvärden för årskurs 9, så det blir mer naturligt att sälla bort dem.

Till en början kan konstateras att 47 procent av de elever som skulle börja årskurs 9 och som bodde i Skäggetorp vid nedläggningsbeslutet själva hade valt att gå i andra skolor än i Skäggetorpsskolan. Gällande den elevkohort som skulle börja årskurs 8 och som bodde i Skäggetorp så gick 72 procent av dessa elever i andra skolor än i Skäggetorpsskolan.¹ Det visar således att en stor andel elever boende i Skäggetorp redan hade valt andra skolor, vilket till en del också kan bero på att beslutet om nedläggning i sig ökade viljan att byta skola innan förändringen genomfördes.

Elever som skulle börja årskurs 9

Av de elever som gick årskurs 8 i Skäggetorpsskolan vid nedläggningen och skulle byta skola till årskurs 9 var det 57 elever som gått i Skäggetorpsskolan sedan årskurs 7. De var alltså 57 elever som berördes av nedläggningen som inte hade flyttat in eller ut ur kommunen.²

¹ Året innan dvs läsåret 2019/2020 var det 43 procent av elever boende i Skäggetorp som gick i andra skolor i åk 9 och 45 procent i åk 8

² 47 elever som bodde i Skäggetorp flyttade in till kommunen under högstadietiden och 15 elever hade flyttat ut ur kommunen till årskurs nio. Dessa elever har sorterats bort ur materialet.

Elever som skulle börja årskurs 8

Av de elever som bodde i Skäggetorp och som skulle byta skola till årskurs 8 vid nedläggningen var det 23 elever som gick i Skäggetorpsskolan i årskurs 7 och fanns kvar i de nya skolorna i årskurs 9.

Meritvärde och BAS

Ämnena engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk kallas BAS-ämnena. De elever som klarar dessa tre ämnen (dvs. fått minst betyg E) brukar till stor del vara godkända för gymnasiets yrkesförberedande program (se Arneback et.al 2021).

I avsnittet undersöks måluppfyllelse för elever som bytte skola med hjälp av meritvärde och resultat i BAS-ämnena, det vill säga om de är godkända eller icke godkända i något av de tre ämnena. De elever som undersöks är de 57 elever som bytte skola till årskurs 9 och de 23 elever som bytte skola till årskurs 8. Båda grupperna bodde i Skäggetorp och har gått i Skäggetorpsskolan från årskurs 7.

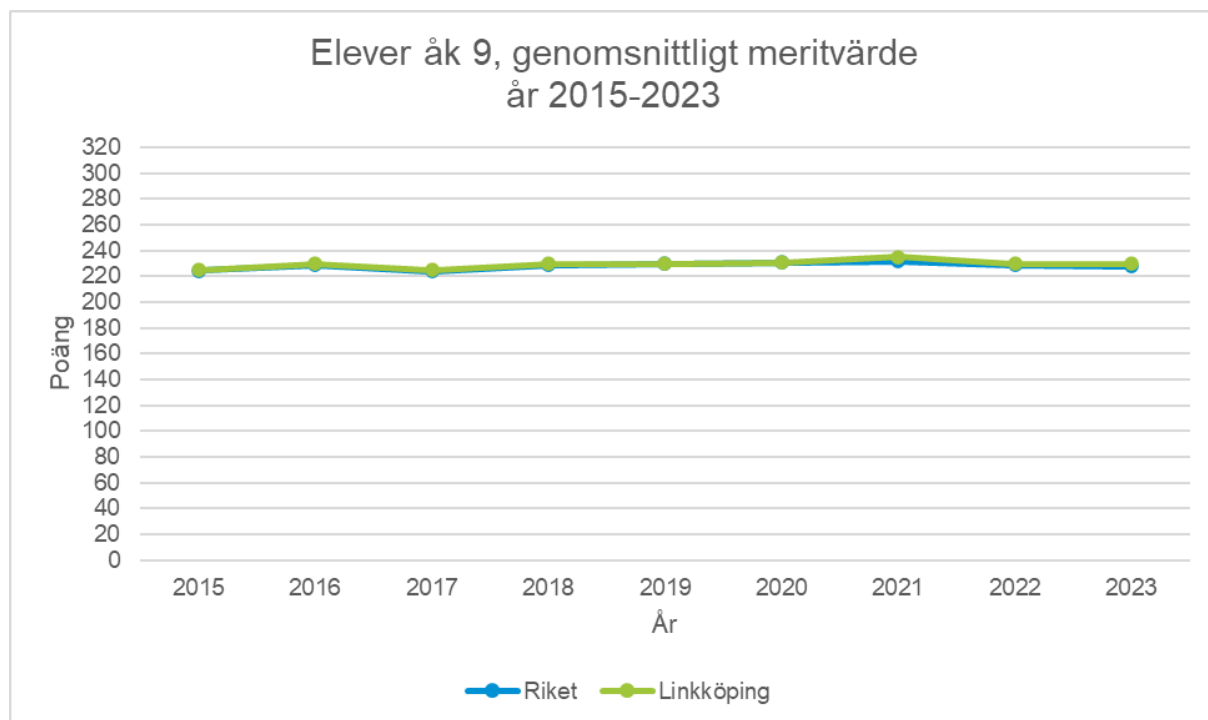
Resultatdelen redovisas i fyra olika steg:

1. Måluppfyllelse för Linköpings kommun som helhet
2. Måluppfyllelse för Skäggetorpsskolan
3. Måluppfyllelse för elever som bytte från Skäggetorpsskolan till andra skolor
4. Måluppfyllelse på de två mottagande skolorna som studerats i denna rapport

Måluppfyllelse

Måluppfyllelse för Linköpings kommun som helhet

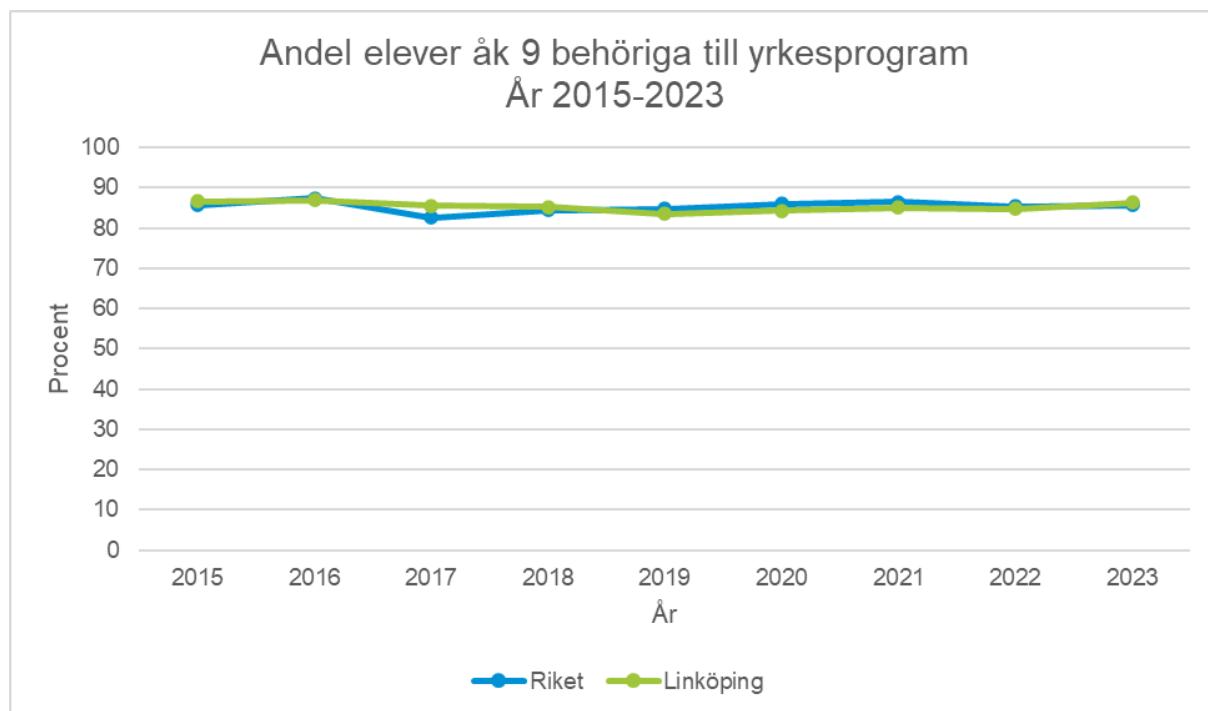
Om vi först tittar på helheten (figur 2) så har Linköpings kommun legat på eller strax över riksmedelvärdet för meritpoäng mellan åren 2015-2023.

Figur 2: Genomsnittligt meritvärde för Linköpingskommun och Riken år 2015-2023 (källa: Kolada)

Från 2015 till 2023 varierar medelvärdet med 0 till 3 poäng från riksmedelvärdet. Från 2021 ligger det över riksmedelvärdet men inga större variationer kan ses i materialet.

Ser man till andelen elever som är behöriga till yrkesprogram (figur 3 nedan) i de kommunala skolorna så ses en liknande trend som i figur 2.

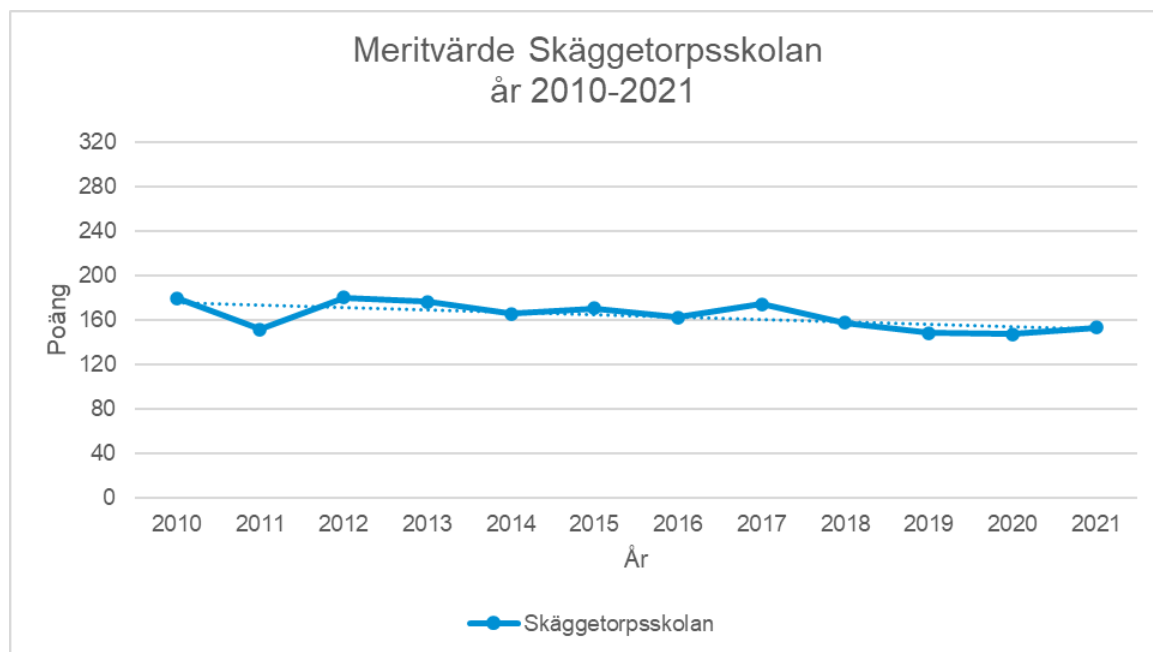
Figur 3: Andel elever åk 9 behöriga till yrkesprogram år 2015-2023 i Linköpings kommun (källa: Kolada)

Andelen elever behöriga till yrkesprogram varierar mellan -2 och $+1$ gentemot riksmedelvärdet. Noterbart är dock att medan meritvärdet i Linköpings kommun var lika med eller högre än riksgenomsnittet mellan åren 2019-2022 så låg andelen behöriga till yrkesprogram något lägre än riksgenomsnittet under dessa år.

Eftersom Linköpings kommun ligger nära riksgenomsnittet visar dock detta att kommunens resultat under de senaste åren inte skiljer sig så mycket jämfört med riket som helhet. Men studeras resultaten mer i detalj så framkommer en del olikheter mellan skolor gällande både meritvärde och behörighet, det gäller inte minst Skäggetorpsskolan.

Måluppfyllelse Skäggetorpsskolan fram till våren 2021

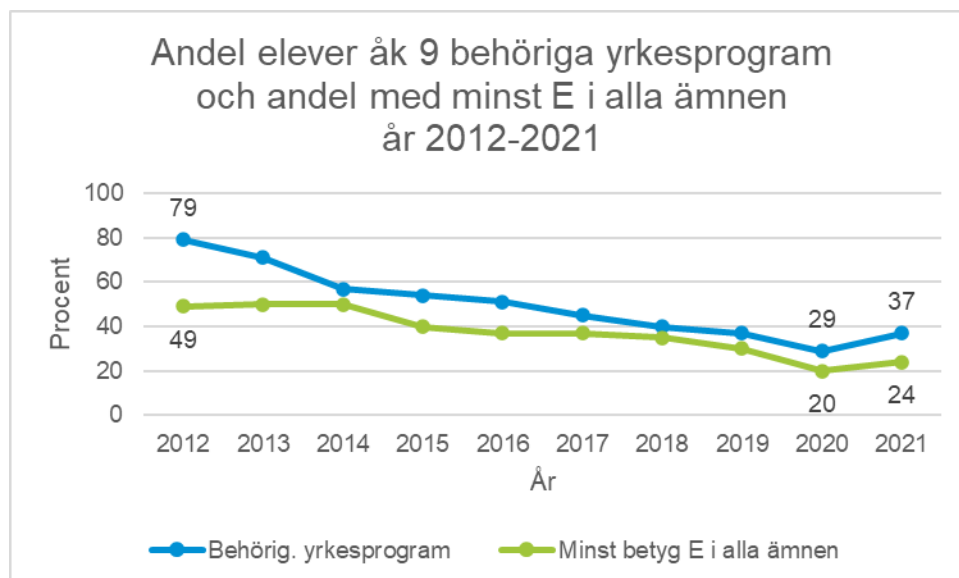
Figur 4 (nedan) visar att Skäggetorpsskolan under ett flertal år haft en nedåtgående trend kopplat till måluppfyllelse och gällande meritvärde ses en svagt sjunkande trend från år 2010.

Figur 4: Genomsnittligt meritvärde för Skäggetorpsskolan år 2010-2021 (Skolverket, SIRIS)

År 2010 var det genomsnittliga meritvärdet 179 poäng, och även om man kan se en lite uppgående kurva i slutet så hade den sista årskullen innan skolan lades ned 2021 ett genomsnittligt meritvärde på 153 poäng, där genomsnittet för hela kommunen samma år låg på 235 poäng. Det genomsnittliga meritvärdet på Skäggetorpsskolan var mellan åren 2010 och 2021, 164 poäng. I den redogörelse som görs nedan jämförs det genomsnittliga meritvärdet på 164 poäng med meritpoängen för den elevgrupp som flyttade till nya skolor. Om de har ett högre meritvärde än 164 poäng är det en indikation på att eleverna som flyttade lyckats bättre i sin nya skola, och tvärtom.

Figur 5 (nedan) visar andelen elever i årskurs 9 som är behöriga till yrkesprogram på gymnasieskolan och andelen elever som blev godkända i alla ämnen på Skäggetorpsskolan.

Figur 5: Behörighet yrkesprogram och andel elever som har minst betyg E i alla ämnen på Skäggetorpsskolan år 2012-2021 (källa: SIRIS)

Från år 2012 till år 2020 har det varit en nedåtgående trend gällande andel elever som är behöriga till yrkesprogrammen på gymnasiet och andel elever som är godkända i alla ämnen. Kommunens genomsnitt låg år 2021 på 85 procent medan endast 37 procent av eleverna i årskurs 9 på Skäggetorpsskolan var behöriga till yrkesprogrammen samma år. Det var dock en uppgång även gällande dessa två variabler mellan åren 2020 och 2021, så precis innan nedläggningen ses en uppgång både gällande meritvärde, behörighet till gymnasiet och andelen elever godkända i alla ämnen. Det är svårt att säga vad det beror på, och om det är en tillfällig uppgång eller inte. Men det går att säga att Skäggetorpsskolan hade stora utmaningar även om det enligt intervjuerna i övrigt var en väl fungerande skola med ett bra pedagogiskt arbete.

Nedan följer en analys av de två elevgrupper som flyttade i och med nedläggningen.

Måluppfyllelse för elever som bytte från Skäggetorpsskolan till andra skolor

De elever som flyttade till anvisningsskolorna till årskurs 9 hade ett meritvärde på 156 (medelvärde), vilket är under medelvärdet för Skäggetorpsskolan mellan 2010–2021 som låg på 164.

Totalt klarade 57 procent av eleverna BAS-ämnena. Men det finns vissa skillnader gällande meritvärde och BAS mellan pojkar och flickor (se tabell 1).

	Andel av pop. (%)	Meritvärde (medel)	Klarat BAS (%)
Pojkar	61	157	63
Flickor	39	154	50

Tabell 1: Skillnad mellan Pojkar och flickor i meritpoäng och BAS

Pojkar verkar ha klarat sig något bättre än flickor, men antalet flickor är lägre så eventuella variationer får också en högre genomslagskraft bland flickor än bland pojkar. Men med det sagt så var det en mindre andel flickor som klarar BAS-ämnena och de hade också en lägre genomsnittlig meritpoäng.

De elever som flyttade till anvisningsskolorna till årskurs 8 hade i slutet av årskurs 9 ett meritvärde på 169 (medelvärde). Det är över medelvärdet för Skäggetorpsskolan mellan 2010–2021 som låg på 164.

Totalt klarade 65 procent av eleverna BAS-ämnena. Även här finns det finns vissa skillnader mellan pojkar och flickor gällande BAS-ämnena (se tabell 2).

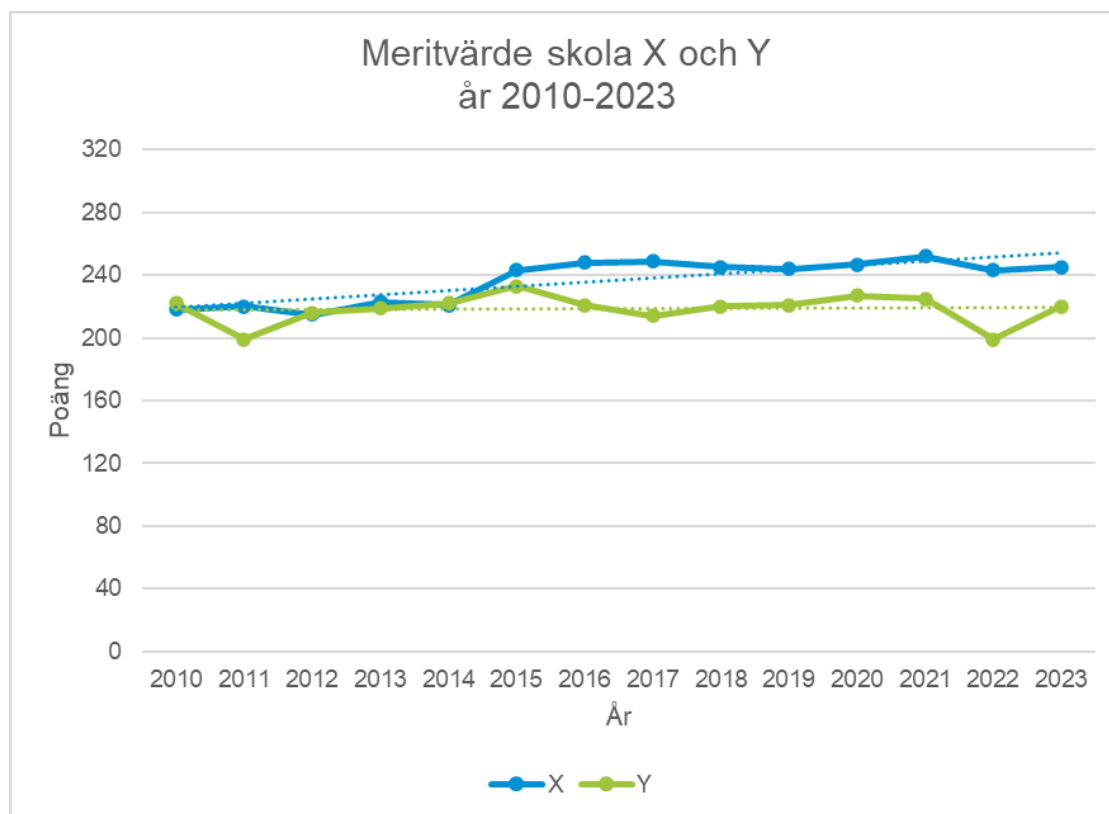
	Andel av pop. (%)	Meritvärde (medel)	Klarat BAS (%)
Pojkar	43	169	70
Flickor	57	169	61

Tabell 2: Skillnad mellan Pojkar och flickor i meritpoäng och BAS

Antalet elever från Skäggetorp som bytte skola till årskurs 8 och som studeras i denna rapport är få vilket innebär att resultaten från ovanstående analys är svårtolkade. En individ står för många procentandelar upp eller ned. Det som ändå kan konstateras är att det är en jämnare fördelning och att både pojkar och flickor hade ett högre meritvärde än meritvärdet för Skäggetorpsskolan under åren 2010–2021 (164 poäng). Det är alltså sannolikt att elevernas måluppfyllelse har påverkats i positiv riktning.

Måluppfyllelse i de två mottagande skolorna

Nedan (figur 6) visas ett diagram för de mottagande skolorna (skola X och Skola Y) som studerats i detta projekt.

Figur 6: Genomsnittligt meritvärde för skola X och Y år 2010–2021 (Skolverket, SIRIS)

Av diagrammet ovan framgår att båda skolorna har en uppåtgående trend gällande meritvärdet. Skola Y har emellertid en svagare uppåtgående trendkurva (den streckade linjen) än skola X, men det är ändå en svag positiv lutning på skola X.

Diagrammet visar att kurvorna för båda skolorna nedåt ett år efter att förändringen genomförts, det verkar dock vara en tillfällig svacka eftersom det året efter går upp igen.

Nedan undersöks hur förändringen påverkade de två skolornas meritvärden

Förändringens påverkan på de två mottagande skolorna

Skola X

De elever som bytte från Skäggetorpsskolan till skola X i årskurs 9 påverkade skolans totala meritvärde med 2,5 procent i negativ riktning. Så de eleverna bidrar ytterst lite till den nedgång i meritvärde som sker mellan år 2021 och 2022. Nedgången beror sannolikt på andra orsaker men eftersom det inte är en bestående trend så är det svårt att säga vad det beror på. Det var endast en mindre grupp elever som kom till skolan och de verkar inte ha påverkat resultaten så mycket. Medelvärdet för de elever som bodde i Skäggetorp var 149 poäng vilket var lägre än skolan som helhet och också lägre än Skäggetorpsskolans medelvärde mellan 2010 och 2021 som var 164 poäng. 11 procent av eleverna klarade inte BAS-ämnena, det finns inga tecken som tyder på att elever från Skäggetorp skulle vara överrepresenterade i den gruppen. Det finns med andra ord inte några mönster som tyder på att elever från Skäggetorp skulle prestera sämre än andra elever gällande BAS-ämnena på skola X.

De elever som kom till skola X i årskurs 8 och som gick ut nionde klass år 2023 påverkade också skolans totala medeltal med 2,5 procent i negativ riktning. De har alltså även de en begränsad påverkan på skolans totala medelvärde. Det ska också tilläggas att skolan totalt fick ett något högre medelvärde år 2023 än 2022. Det är därför svårt att säga att eleverna från Skäggetorp haft någon större påverkan på skolans totala medelvärde. Eleverna boende i Skäggetorp hade 188 poäng i medelvärde vilket är högre än det historiska värdet från Skäggetorpsskolan. Gällande BAS-ämnena klarade drygt 90 procent av eleverna som gick ut nionde klass år 2023 dessa. Av de elever som inte klarade BAS-ämnena kom en femtedel från Skäggetorp, vilket ger en bild av att det fanns en viss överrepresentation av elever boende i Skäggetorp i den gruppen.

På skola X verkar inte inflödet av elever från Skäggetorpsskolan i någon högre grad påverkat skolans resultat. Det kan förklaras av att de i första omgången inte var så många i antal. De elever som började årskurs 8 i skola X klarade också att få relativt höga meritvärden, även om de var överrepresenterade i den elevgrupp som inte klarade BAS-ämnena.

Skola Y

De elever som kom till skola Y i årskurs 9 och gick ut 2022 påverkade skolans totala meritvärde med 14 procent i negativ riktning. Så det är troligt att en del av nedgången i det totala medelvärdet mellan åren 2021 och 2022 beror på att det kom elever från Skäggetorp. Eleverna boende i Skäggetorp hade ett medelvärde på 127 meritpoäng vilket var lägre än det historiska värdet på Skäggetorpsskolan (164 p) och också kopplat till skola Ys totala resultat. 32 procent av alla elever som gick i årskurs 9 läsåret 2021/2022 klarade inte något av BAS-ämnena. Av dessa elever kom 46 procent från Skäggetorp, medan resten av eleverna kommer från olika delar av Linköpings kommun. Elevgruppen från Skäggetorp kan därför ses som överrepresenterad i gruppen som inte klarar BAS-ämnena detta år.

De elever som kom till skolan i årskurs 8 och som gick ut nionde klass år 2023 påverkade skolans totala meritvärde med 6 procent i negativ riktning. Men skola Y skolan gjorde totalt en förbättring gällande meritpoängen mellan år 2022 och 2023. Elevgruppen från Skäggetorp hade en mindre påverkan än året före vilket tyder på att utvecklingen gått i positiv riktning. Gällande meritvärde hade elever boende i Skäggetorp 167 poäng i medelvärde vilket är något högre än det historiska värdet från

Skäggetorpsskolan (164 p). 20 procent av eleverna på skolan klarade inte BAS-ämnena. I gruppen som inte klarade BAS kom 56 procent från Skäggetorp. Även om flera elever boende i Skäggetorp klarade BAS-ämnena så är de samtidigt överrepresenterade i gruppen som inte klarar BAS.

Eleverna från Skäggetorp gjorde, både de som började i årskurs 8 respektive årskurs 9, rent resultatmässigt ett större avtryck på skola Y än på skola X. På skola Y kan man se att det sänkte skolans totala meritvärde även om det blir lite bättre med åren. Det finns också en större överrepresentation i gruppen som inte klarade BAS-ämnena. De elever som började årskurs 8 fick dock ett bättre resultat än de elever som gick ut året före.

Summering

Linköping kommuns måluppfyllelse skiljer sig inte så mycket från riket i stort. Dock finns en del variationer mellan olika skolor, där skolan i Skäggetorp under flertalet år har legat långt under kommungenomsnittet. Det är i och för sig ingen unik situation för skolor som ligger i strukturellt missgynnade områden med ett stort inflöde och utflöde av människor. Det som är sticker ut är att Skäggetorpsskolan under det sista året innan förändringen genomfördes presterar bättre och därmed bryter en nedåtgående trend. Det kan vara tillfälligt och det går inte att säga hur utvecklingen skulle ha blivit eftersom högstadiet lades ned i samma vända som skolan började förbättra sina resultat.

Det är tydligt att flertalet elever boende i Skäggetorp redan innan förändringen valde andra skolor. Det är sannolikt att den förestående nedläggningen ökade viljan att välja en annan skola inom ordinarie skolvalssystem. 49 procent av de elever som skulle börja i nionde klass och 72 procent av de elever som skulle börja åttonde klass hade redan bytt skola innan nedläggningen genomfördes.

Det finns också vissa skillnader kopplat till de elever som bytte skola i samband nedläggningen. De elever som flyttade för att börja årskurs 8 hade bättre meritvärden och klarar i högre grad BAS-ämnena (matematik, engelska, svenska/SVA) än den elevgrupp som bytte skola för att börja nionde klass. De som började nionde klass i de nya skolorna presterade troligen något sämre än om de fått gå kvar på Skäggetorpsskolan, medan elever som bytte till de nya skolorna i åttonde klass troligen presenterade bättre än om de fått gå kvar på skolan i Skäggetorp. En möjlig förklaring är att de elever som började nionde klass endast hade ett år på sig att komma in i de nya skolorna, medan de som började åttonde klass alltså hade ytterligare ett år. Den längre tiden påverkade rimligtvis också de mottagande skolornas förutsättningar att justera och hantera eventuella organisatoriska, sociala och pedagogiska utmaningar.

Den kvantitativa analysen visar att de mottagande skolorna påverkats på olika sätt av den organisatoriska förändringen. Båda skolorna får dock totalt lägre måluppfyllelse. De två mottagande skolorna höjer dock måluppfyllelsen andra året efter förändringen vilket tyder på att det går åt rätt håll. Men med det sagt så går det att se att eleverna från Skäggetorp generellt har ett lägre meritvärde än skolan totalt och att det skiljer sig mellan skolorna som studerats.

En lärdom med utgångspunkt från den kvantitativa delen är att det är svårt för elever med endast en årskurs kvar i högstadiet att höja sin måluppfyllelse. Att byta skola innebär nya sammanhang, nya former av undervisning, nya sociala kontakter etc. som gör att det blir svårt att prestera och öka på sina resultat på så pass kort tid. De elever som bytte skola i åttonde klass hade längre tid på sig, dessutom hade också skolorna längre tid på sig att anpassa och justera organisation och undervisning. Ytterligare en lärdom är att om det är relativt få elever som flyttas till en ny skola så har det inte så stor påverkan på skolan som helhet. De skolor som studerats skiljer sig i avseende kring hur många elever de tog emot, vilket återspeglas i resultaten kopplat till hur stor påverkan de nya eleverna hade på måluppfyllelsen. Ett mindre antal elever har lättare att smälta in och skolorna har också lättare att anpassa och ge det stöd som behövs.

Del 2 – redovisning av studiens kvalitativa undersökning

I denna del riktas fokus först mot vägen fram till beslutet och sedan mot hur skolpersonalen tog emot beslutet om att förändra kommunens skolstruktur. I de tre därpå följande avsnitten redogörs för vilka organisatoriska, pedagogiska och sociala processer som aktualiserades i och med beslutet att stänga högstadiet.

Vägen fram till beslut inom politik och förvaltning

Problembilden

När Barn och ungdomsnämnden i Linköping år 2020 beslutade att stänga Skäggetorpsskolans högstadium fanns en politisk enighet om att något måste göras. Stadsdelen Skäggetorp hade under flera år klassats som ett socialt utsatt område. Även om Skäggetorpsskolans personal hade lång erfarenhet och hög kompetens för att möta elevers olika behov gjordes bedömningen att det inte fanns tillräckliga förutsättningar för eleverna att utvecklas optimalt i sitt lärande. Överväganden om att stänga högstadiedelen och sprida eleverna till andra skolor var i sig ingen ny diskussion utan hade från och till pågått under ett flertal år.

I tjänsteskrivelsen till nämnd står det att:

Förvaltningen gör bedömningen att den aktuella elevsammansättningen på Skäggetorpsskolan högstadium inte ger eleverna de förutsättningar som krävs för att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling och bli behöriga till nationellt gymnasieprogram (Dnr BOU 2020–564).

Forskarnas inledande kontakter med kommunens politiker och tjänstemän gav en samstämmig bild av att den låga måluppfyllelsen var den största bidragande orsaken till att man tog beslutet att lägga ned Skäggetorpsskolan.

Vi har haft också otroligt låga resultat på skolan... Skolan blev uppmärksammas för att den hade väldigt goda resultat ifrån de här SALSÅ-värdena, trots att resultaten var bedrövliga. Och det ... gjorde mig ännu oroligare, för risken finns att man sätter sig och är belåten. de gjorde ett fantastiskt jobb på skolan, ingen skugga alls på det, men de här barnen lyckades ju inte komma in på nåt gymnasium i alla fall.... Risken blev att man blev nöjd med att det var en bra verksamhet, för det var det faktiskt. Det var en jättebra verksamhet.... det är inget fel på den alls, men problemet var att vi inte lyckades få fler att komma vidare (Förvaltning).

Utöver uppfattningen att åtgärder behövde vidtas för att öka måluppfyllelsen växte under studiens gång en mer mångfacetterad bild fram. Kopplat till viljan att öka måluppfyllelsen fanns även en integrationssträvan, där kommunen ville få till en större spridning av eleverna från Skäggetorpsområdet för att de också skulle kunna få möjlighet att se andra delar av staden och möta andra människor.

Men kan vi åtminstone få dem att veta om att det finns fler delar än bara Skäggetorp? Man kanske möter andra, med andra värderingar... områden som ser annorlunda ut, en tillgänglighet till andra delar som gör att man ser lite mer... man lever i en väldigt, väldigt liten värld. Så att också kunna öppna upp för det, att de har också rätt att få bilden av fler ställen (Förvaltning).

Det fanns även praktiska förklaringar som spelade roll för beslutet. En första, med utgångspunkt från kommunens strategi kring lokalisering av grundskolor, handlade att barn i F-6 ska gå i en skola nära hemmet. Då det behövdes mer plats för årskurserna F-6 i Skäggetorpsområdet var bedömningen att en nedläggning av högstadiet skulle kunna skapa ökat utrymme för yngre barn, vilket följde intentionerna i strategin. Dessutom såg förvaltningen att det vid detta tillfälle fanns lediga platser på olika skolor

som gjorde att man kunde placera ut de äldre eleverna och garantera dem plats. Med erfarenhet från hur tidigare nedläggningar av skolor i socialt utsatta områden gått ville man dock inte fasa ut årskullarna en och en, då det riskerade att få skolan att långsamt tyna bort genom att personalen söker sig till andra skolor. Därtill gjordes en bedömning att det tidsmässigt var ett bra läge att genomföra en förändring. Eftersom det var relativt långt till nästa val skulle det gå att ta ett beslut om nedläggning utan att det skulle spilla över så mycket på eventuella valresultat. Som en av de intervjuade uttryckte det, här fanns det ett tidsfönster där det var möjligt att verkställa innan nästa val och utan att väcka en större debatt.

Beredning och beslut

Det förslag som togs fram innebar att Skäggetorpsskolans högstadium skulle avvecklas och att eleverna istället skulle beredas plats på andra högstadieskolor från och med läsåret 2021/22. Förslaget, som lämnades till nämnden för beslut, hade beretts i dialog mellan ett mindre antal tjänstepersoner och då ansvarig ordförande. Insyn för rektorer och skolans personal kring beslutet var ytterst begränsad. Offentliggörandet skedde på ett möte med alla rektorer, vilket sedan följdes av presskonferens strax efter. En förklaring, från politiskt håll, till att beslutet togs fram så snabbt och att det var möjligt att göra det handlade om att det tidigare diskuterats under lång tid.

Det fanns ingen vits att älta det här ytterligare ett år bara för att komma till samma resultat, utan det är bättre att okej, då agerar vi nu, vi ser till att det här blir genomfört och bygger processen därifrån. Så det var en ganska snabb process när det väl kom till skott. Däremot, som sagt, diskussionerna kring skolans vara eller icke vara, de är minst 10, 15 år tillbaka i tiden (Politiker).

Oppositionen hade dock velat göra en grundligare utredning. Upplevelsen var att det förslag som lades fram redan var klart och att det aldrig blev någon större diskussion kring ärendet. Även om man förstod bakgrunden till beslutet så hade man velat förankra det bättre, både i skolan och hos invånarna i Skäggetorp, men också undersöka hur andra kommuner hanterat liknande frågor.

När väl beslutet fattades i maj 2020 så var det endast två partier som var emot beslutet i sak, några reservationer handlade om synpunkter på processen, men i stort rådde enighet kring att lägga ned skolan och fördela ut eleverna på andra skolor.

När det här beslutet skulle tas, att nu ska vi lägga ner en skola i ett socioekonomiskt utsatt område, jag kommer få löpa gatlopp. Men nu gäller det bara liksom att stå på sig, och driva igenom det här. Medan reaktionen istället blev "ja, det här var ju ganska bra". Så det var lite av ett politiskt antiklimax i den bemärkelsen. Samtidigt så är det ju väldigt skönt att veta liksom ändå att, jo, men det här är den breda uppfattningen (Politiker).

Beslutet innebar att elever som skulle börja årskurs 8 och 9 från termin 2021/22 bereddes plats på ett antal andra skolor i kommunen³. De utvalda skolornas rektorer fick ett tillskott på två miljoner kronor för att hantera flytten. Eleverna fick sedan välja vilken skola de ville byta till, vilket innebar att alla elever inte behövde gå på de utpekade skolorna, men det fanns ett antal platser reserverade för dem.

Av intervjuerna med politik och förvaltning framgår att många elever i Linköpings kommun överlag önskar gå i centralt belägna skolor. I andra änden får det konsekvenser för skolor som ligger i

³ 49 elever åk 8 bereddes plats på fyra olika skolor, 70 elever åk 9 bereddes plats på sex olika skolor.

ytterområden, och leder sammantaget till att den långsiktiga planeringen försvåras. En annan faktor som påverkar planeringsförutsättningarna, utöver det geografiska läget, är att skolor med olika typer av profiler i generell mening kan attrahera vissa målgrupper.

Det är skolor som aldrig riktigt kan räkna med att vi kommer fylla alla elevplatserna, och det skapar ju en del... märkliga planeringsförutsättningar. Och samtidigt så blir ju den här koncentrationen, om man tar en [skola som] är kraftigt översökt [...] Det är ju långt ifrån alla som vi kan garantera att få sitt förstaval tillgodosett, men det har ju att göra med att det är så många som har en specifik skola som sitt förstahandsval. Den andra biten som sticker ut är ju att vi är en kommun med väldigt många profiler [...] Alltså, vi sticker verkligen ut där, och det är nånting som Linköpings kommun har jobbat med framgångsrikt, skulle jag säga (Politiker).

Ytterligare ramar som påverkar vad som är möjligt att göra handlar om vad som juridiskt är möjligt. När Linköping tog ett beslut om att hänvisa elever till skolor så ledde det till kritik från Överklagandenämnden.

För det får man inte göra, för man får inte putta bort det fria skolvalet. Tänk om det finns fler som söker till de platserna? [...] Hur ska man kunna över huvud taget planera och tänka? Och det som... fascinerar mig, det är ju att det står i skollagen att man ska eftersträva en blandning där man ska se alla delar av samhället. Det står i §2 [...] Och sen i samma kapitel om grundskolan, i §23 så står det om fria skolvalet, och det är överskuggande allt annat (Förvaltning).

I det lokala planeringsarbetet var upplevelsen att det är svårt att förstå hur det fria skolvalet och närhetsprincipen går ihop med andra formuleringar i skollagen.

Det står i allmänna bestämmelser, utbildningens syfte, §2 i skollagen, då står det så här, att "utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet". Så står det. Och hur går det ihop med den segregation som det fria skolvalet och närhetsprincipen ger? För närhetsprincipen är ju i grunden segregering. Du ska gå på den skolan som är dig närmast. Det är ju segregering (Förvaltning).

I förarbetet inför beslutet gjordes överväganden i förhållande till var det fanns plats, möjligheter till att få en bra spridning och med hänsyn taget till hur elever fyllts på i tidigare skolförändringar. Ett par skolor undantogs eftersom förvaltning och politik ansåg att de redan hade en stor andel elever med svagare socioekonomisk bakgrund.

Projektanställning för genomförande av förändringen

För att hantera övergången, och göra det så smidigt som möjligt för eleverna som skulle byta skola, anställdes en projektledare i augusti 2020. Uppdraget var att tillsammans med en mindre projektgrupp vara stöd till rektorer kopplat till elever och vårdnadshavare, hålla i kontakter med andra aktörer samt att samordna frågor kring elever, lokalplanering, kartläggning och organisering av kompetensutvecklingsbehov (Linköpings kommun diarnr: 2020-564). I sitt arbete hade projektledaren löpande återkoppling med förvaltningsledning och ordförande i nämnden. Rektorerna på de mottagande skolorna fick samtidigt uppdraget att ta emot eleverna och att se till att det blev en bra övergång.

Inledningsvis uppfattade projektledare uppdraget som oklart, men upplevde efterhand att det fanns ett stort mandat att göra olika saker för att flytten skulle bli så bra som möjligt.

...först var det lite osäkert, "vad väntar de sig av mig?" men sen klarnade det, och jag tänkte hela tiden att fokus är eleverna och personalen. Det är liksom... jag ska försöka... att eleverna blir så nöjda som möjligt, och att personalen blir så nöjd som möjligt med stängningen (Förvaltning).

Projektledarens arbete handlade inledningsvis mycket om att inhämta information, för att förstå förväntningar och oro från skolornas personal, men också att föra ut information kring flytten till olika berörda parter. Därtill handlade det om att hantera oron för personalflykt från Skäggetorpsskolan under förändringsprocessen. Det resulterade i ett lönepåslag för den personal som stannade kvar tills flytten var klar, all personal garanterades också fortsatt anställning i kommunen efter nedläggningen (Linköpings kommun dnr: 2020-564).

Efter flytten genomfördes en utvärdering som sköttes av projektledaren. Den baserades på observationer vid skolbesök på de mottagande skolorna och enkäter till elever som hade flyttat, rektorer på de mottagande skolorna och till före detta personal på Skäggetorpsskolan.

Utvärderingen visade att eleverna uppskattat de studiebesök som genomfördes på de mottagande skolorna innan flytten. Även informationen och hanteringen av elevernas önskemål om skola upplevdes vara övervägande positiv. De flesta var också nöjda med den placering man fått. De som var mer kritiskt inställda uppgav att resan till skolan tog mycket tid och var omständlig, något som också kommer upp i de elevintervjuer som genomförts inom ramen för detta projekt. Vidare var rektorerna på de mottagande skolorna över lag positivt inställda, och de farhågor som fanns kring att få negativa reaktioner från vårdnadshavare uteblev. Men det fanns också ett behov av ytterligare kompetensutveckling för personalen, exempelvis gällande språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Den personal som flyttade till andra tjänster i kommunen var också relativt nöjda med hur processen kring nedläggningen gått till (Linköpings Kommun diarnr: 2020-564). De reaktioner som politiken väntade sig från vårdnadshavare på de mottagande skolorna uteblev till stor del också.

Det är inga vårdnadshavare som har hört av sig upprörda, det har inte varit personal som har hört av sig och varit arga, utan... överlag så har det varit, känslan "nej, det här har funkat ganska bra". Det är en del skolor, har ju jobbat lite mer aktivt än andra, vad jag har förstått, med att få in de här nya eleverna, medan andra har tagit approachen "det är nya elever som vilka som helst, och ska också känna att de är som vilka som helst". Och det där låter jag väl vara osagt vilken som är bäst metod, men någonting som skolorna själva ska styra över. Så jag skulle säga att på den fronten så har det varit... den här känslan av att det varit ovanligt lugnt och smidigt genom hela processen, den kvarstår till... både till min överraskning och till min glädje (Politiker).

Projektet pågick i ett år och avslutades efter utvärderingen. Fortsättningsvis sker elevernas val av skola enligt ordinarie rutiner för skolval i kommunen. En av de intervjuade politikerna menar att ytterligare politisk styrning inte är aktuellt. Frågorna är redan uppe på arenan, från kommunal nivå finns en handlingsplan mot segregation och skolorna "vet att det förväntas av dem, och det förs liksom en dialog, så jag ser inte ett behov av att vi skulle behöva fatta politiska beslut för att det här ska göras" (Politiker).

Skolpersonalens reaktioner på och reflektioner kring beslutet

Stolthet, sorg och förståelse

Personal med erfarenhet av att tidigare ha arbetat på Skäggetorpsskolan håller i princip med om att något behövde göras. På så sätt kan de förstå det politiska beslutet att lägga ner Skäggetorpsskolans högstadium. Samtidigt framhålls att nedstängning inte var den enda lösningen och därtill att det finns historiska förklaringar till att skolan hade utvecklats som den gjorde.

Alternativa åtgärder kunde exempelvis varit att bygga en ny skola på strategiskt vald plats. Därtill ledde ett tidigare beslut att ta bort musikklasser från Skäggetorpsskolan till att blandningen av elever med olika bakgrund minskade.

Det var ju, musikklasserna gick ju där. Det är lätt för Winnerbäck att sjunga sina texter, liksom, han bottnar [...] men det här att då medelklassens ungar kom in [...] Det var ju en styrka att kunna träffa andra killar och tjejer som hade helt annan bakgrund, så [...] Men det var en helt annan skola då. Man bussades in. Och resultatet var ju, om man tittar på resultat utifrån betyg, så var ju de höga på den tiden (Rektor).

Trots många utmaningar uttrycker den personal som tidigare arbetat på Skäggetorpsskolan en stolthet över det som de lyckats bygga upp. En av utmaningarna handlade om att mätningar med den starka betoningen av måluppfyllelse fick stort utrymme i den politiska och mediala debatten, medan man utifrån skolans perspektiv såg att elever många gånger utvecklades på ett väldigt positivt sätt. Det som efterfrågades från politik och förvaltning var måluppfyllelse uttryckt i siffror och procent, medan skolan försökte framhålla att eleverna utifrån sina förutsättningar ändå hade haft en mycket stark progression.

För att synliggöra elevernas lärande utvecklades ett system med förnivåer. Ett motiv var att bättre tillvägagångssätt behövdes för att synliggöra elevers progression än vad som ryms i den trubbiga mätningen av måluppfyllelse. Ett annat motiv handlar om att bemöta en förenklad bild av att skolan jobbar med relationella frågor och omsorg på bekostnad av att betona kunskap och undervisning.

Det är fruktansvärt när en ny elev kommer från Somalia i höstterminen årskurs 7 och ska läsa efter precis samma kunskapskrav: FFF! Så jag vet inte om det är åtta år sedan nu ... Då utformade vi något som vi kallar för förnivåer. För att visa på eleven... för vår devis var ju så här: Eleven kan alltid något. Man kan inte säga att eleven inte kan någonting, för eleven kan en hel massa saker och ibland också på det språk som vi efterfrågar... om de kulturella kontexter som inte alls är kända för dem så kan de ändå. De kan alltid något, men då jobbade vi ju med förnivåerna och det var mycket för, det var mycket för vår egen skull också, för det är ganska tråkigt att se statistiken vartenda år. Ja, nu är Skäggetorpsskolan sämst igen. Men när vi tittar på det faktiska lärandet så kan ju jag fundera och det försökte vi omsätta i ord. Så vi hade ju förnivåer [...] vi var måna om att eleven skulle se att det gick framåt för att man kunde något (Skolpersonal).

Ytterligare ett exempel, vid sidan om förnivåer, på hur undervisningen i Skäggetorpsskolan anpassades handlar om ett ambitiöst arbete kring språkstöttande arbetssätt. Det här arbetet väckte ett stort intresse från andra kommuner och uppmärksammades även när nationella politiker kom på besök.

För de var ju kända... Skäggetorp var ju en känd skola. Det var ju liksom ministrar på löpande band som ville komma och titta på Skäggetorp.... De har ju till exempel utvecklat system med förnivåer som sen Gustav Fridolin snappade upp, liksom, och ville liksom föra på diskussion, där man faktiskt tittar på progression för elever. För när de kommer och är på den nivån, kanske till och med inte ens skriv- och läskunniga på sitt eget modersmål, så måste man ju ha steg på vägen till E, till det betyget för att bli godkänd, liksom. Och tittar man bara på E, då blir det ouppnåeligt, för att det är så himla stor skillnad däremellan, så de utvecklade egna system med förnivåer som nu har spridit sig runt i stan (Förvaltning).

Men trots många positiva ord om det arbete som bedrevs så var det ändå svårt att hävda uppåt.

Men det kändes som att det inte var det man ville ha. Vi fick ju också ett nytt styre i kommunen. Alliansen, det var andra värden, annat man ville titta på. Och det var ju som vi sa, att när Skolinspektionen bedömer oss, alltså, hög behörighet, duktiga, skickliga lärare. Vi jobbar bra kring det systematiska kvalitetsarbetet, ungarna trivs väldigt bra, vi har högt i alla

attitydundersökningar. Men vad är det som felar då? Och det som felar är, alltså, det handlar ju om, hur mäter man resultat (Rektor).

Utöver det glapp som uppstod uppåt i termer av förväntningar så fanns det emellertid även hos Skäggetorpsskolans personal en oro kring det språkliga och sociala sammanhang som eleverna erbjöds. Från att elevunderlaget tidigare hade varit mer stabilt så hade genomströmningen över tid ökat. I den mån familjer med starkare resurser alls kom till Skäggetorp så lämnade de snabbt både området och skolan. Så trots mycket vilja att utveckla Skäggetorpsskolan vidare och en sorg i att lägga ner så fanns ändå en förståelse för att något behövde förändras.

Lokal skolpraktik i ljuset av kommunal och nationell styrning

Överlag finns ett stort stöd hos den intervjuade skolpersonalen för ett mer blandat elevunderlag, med elever från olika länder och olika stadsdelar. Men för att förändringar långsiktigt ska kunna komma till stånd framhålls vikten av långsiktiga visioner, därtill nödvändigheten att också väga in hur den lokala skolpraktiken ges förutsättningar och påverkas av kommunal och nationell styrning.

En fråga som återkommande lyfts i intervjuerna handlar om att skolegregation tydligt hänger ihop med bostadssegregation, vilket i sin tur förstärks ytterligare av skolvalet. Å ena sidan upplevs att området och skolan i Skäggetorp under många år har lämnats att klara sig själv och successivt förfallit alltmer. Å andra sidan konstateras att mycket ekonomiska resurser tillförts till både området och skolan, i första hand för att stärka upp socialt. Att sedan samverka på olika sätt byggdes upp mellan skola och bland annat socialtjänst och polis har även det två sidor. Dels beskrivs det som positivt och konstruktivt, samtidigt som det i grunden aktualiserar frågan om var skolans ansvar och uppdrag börjar och slutar.

Ytterligare en fråga som lyfts i intervjuerna handlar om makt, närmare bestämt hur åtgärder påverkar olika grupper och, draget till sin spets, vem man kan flytta på. Efter att beslutet att stänga Skäggetorpsskolan hade offentliggjorts höjdes visserligen en del upprörda röster, medan scenariot med största sannolikhet hade blivit ett helt annat om en skola i en annan del av Linköping hade stängts.

Men det här är ju människor som kanske inte har svenska språket, och då är det lite svårt att göra sig hörd. Alltså, vi sa ju det, liksom, under den här tiden. Hade man gjort likadant i Linköpings "Beverly Hills", då hade det ju inte kunnat gå. Då hade det blivit ett jäkla hallå (Förvaltning).

Att beslutet kom när det gjorde ges olika förklaringar. En är att det skapats en trend att stänga igen skolor, i och med att det nu hänt på flera håll. Skolor är dessutom en del av det omgivande samhället där det idag finns många sociala utmaningar. Ytterligare en förklaring handlar om det tryck som skapas av den starka betoningen av måluppfyllelse. Något som skapade speciella förutsättningar är därtill att beslutet kom väldigt oväntat, och att få hade haft insyn i processen.

Det som har blivit berättat för mig var att man hade intensiva sittningar inför, mellan de ledande politikerna, rektor på skolan och höga cheferna på förvaltningen under mycket hysch hysch. Vet inte riktigt varför [...] Det gick väldigt fort, så när vi... fick reda på det här så var det ju väldigt såhär "oj! What, vad kom det här ifrån?" Inte som att "nej, nej, nej, ni får inte lägga ner vår skola", det var ingen som reagerade så egentligen, utan mer "men herregud, vad fort det här gick. Hur ska det här gå?" Så att det gick väldigt snabbt där, och sen... (Förvaltning).

Ytterligare en aspekt handlar om att visa politiska krafttag, eller som en av de intervjuade uttryckte det: "ren och skär politik" (Skolpersonal). Men mitt emellan politiska åtgärder och elevernas skolgång finns skolornas personal och det arbete som är möjligt att göra med de förutsättningar som ges.

Skolutveckling från mitten - språkligt och strukturellt villkorat

När det politiska beslutet var taget så innebar nästa steg att genomföra förändringen i skolorna. Från Skäggetorpsskolans sida fanns en stor vilja att överföra erfarenheter kring behov och de specifika målgrupperna, så att de inte skulle tappas bort i och med förändringen.

Ett uttryck som refereras i intervjuerna är det som kallas Skolutveckling från mitten. Enkelt uttryckt handlar det om att skolutveckling ska ske just från mitten, det vill säga med utgångspunkt från rektor och rektors ledningsgrupp medan förvaltningens roll blir att skapa bästa möjliga förutsättningar. Idén är att träffas kontinuerligt i så kallade lärandegrupper med inriktning på gemensamt professionellt lärande. Här finns då möjlighet att ta upp olika frågor för diskussion och överväganden.

Och det är flera av våra skolor som använder sig av det, att man sätter sig i olika grupper för att stötta varandra på det sättet. Men det gör ju också lite att kunna... alltså, där finns nu möjligheten att faktiskt fånga upp behov. Verksamhetsområdeschefen som har 7-9 har ju också uppföljning med varje rektor och rektors ledningsgrupp en gång på hösten för att följa upp alla resultat för varje elev, men också sen på våren för att följa upp de processer som man jobbar med på skolorna. Hur går det? Hur ser det ut? Så att det finns många tillfällen att följa upp det som är problematiskt, eller som inte fungerar (Förvaltning).

I sak är det ingen som i intervjuerna ifrågasätter själva idén med skolutveckling från mitten. Det bygger på tankar om att ha olika skolutvecklingsgrupper och distribuerat ledarskap för att stärka lärandet och ledandet i organisationen. Som medel betraktat uppfattas det således huvudsakligen positivt, men när det skaver så handlar det snarare om vad skolutvecklingen tar sikte mot, det vill säga dess mål. Här finns upplevelser av att talet om måluppfyllelse och gymnasiebehörighet får alltför stort utrymme på bekostnad att synliggöra andra delar av den pedagogiska verksamheten.

Utöver att själva idén om vad som är god utbildning och undervisning starkt villkoras av de resultatkrav som riktas mot verksamheten aktualiseras i intervjuerna även hur strukturella förutsättningar begränsar vad som är möjligt att påverka. Att förvaltningen lyssnar in upplevs som positivt, men ibland behövs beslut som ligger utanför den kommunala skolorganisationen. Ett konkret exempel handlar om hur elevers möjlighet att röra sig till olika skolor inom kommunen möjliggörs respektive begränsas av lokaltrafiken.

Det jag kan tycka... det som kunde ha förbättrats, det var att Östgötatraffiken kunde ha lagt om nån bussrutt morgon och eftermiddag [...] så att de slipper åka in till stan [...] de fyller ju en hel buss själv in till resecentrum. Kunde man ha gjort transporten smidigare från Östgötatraffiken? Vi var i kontakt med dem [...] och önskade nån typ av rutt, linje, liksom. För att det är så många. Men fick inte gehör för det (Rektor).

Även om således skolpersonalen lojalt ställer sig bakom den styrningsidé som kallas Skolutveckling från mitten, så synliggörs i studien att steget från tanke till genomförande och det som i praktiken är möjligt att göra starkt begränsas av såväl språkliga som kontextuella villkor.

Organisatoriska processer

Besök och överlämnande läsåret 20/21

Det politiska beslutet att stänga Skäggetorpsskolan togs i juni 2020. Som redan nämnts anställdes därefter en projektledare med uppdrag att stötta de mottagande skolorna så att förändringen skulle vara genomförd vid läsårsstarten hösten 2021. Uppdraget sträckte sig över ett år, varefter skolorna själva förväntades bära den fortsatta processen.

Projektledaren initierade, organiserade och genomförde besök på olika kommunala högstadieskolor, i samarbete och dialog med rektorerna. Rektorerna upplevde att förvaltningsledningen i övrigt visade intresse, bland annat genom att de ställde frågor, men var annars inte aktiva i den här processen. Fler och noggrannare överlämningar än vad som tidigare varit fallet genomfördes.

En första aktivitet som genomfördes handlade om att låta eleverna göra studiebesök på olika skolor. Tillsammans med en projektgrupp som, utöver projektledaren, bestod av en rektor och lärarrepresentanter från Skäggetorpsskolan samt personal från HR gjordes planer för vad som behövde göras fortsättningsvis.

*Och då kom jag ju fram till att studiebesök måste göras, eleverna måste förstå vad det är de ska titta på när de är på studiebesöken, eleverna ska få rangordna och sen ska vi lotta, och sen ska vi förbereda dem för att få besked. För det är ju också det här att förbereda mentalt. Tänk om jag inte får mitt förstahandsval? Hur kan jag hantera det? Tänk om jag får mitt fjärdehand?
(Förvaltning).*

Vid besöken fick eleverna med sig uppgifter från sina lärare och efteråt fångades intrycken upp. Även klasslärare och en vårdnadshavare per elev erbjöds att följa med.

*Det var inte jättemånga som följde med, men några gjorde det. Och det var ju jättefantastiskt, alltså... vi var på [...] en skola som är precis intill Linköpings arena. De har idrottsprofil. En pappa som var helt "va? Finns det här i Linköping?" Han hade ju inte ens sett att det fanns en fotbollsarena i Linköping, liksom, för så liten är världen när man bor i Skäggetorp, liksom.
(Förvaltning).*

Fortsatt stöttades eleverna i valprocessen och samtal fördes med lärarna från Skäggetorpsskolan i början av höstterminen 2020 för att stämma av deras önskemål. Olika frågor möttes i dialog och, så långt möjligt, genom spontana möten eftersom projektledaren med jämna mellanrum fanns i personalrummet. På så sätt fungerade projektledaren även som vad som skulle kunna kallas en buffert mellan HR och lärarna. Även om det hos en del lärare fanns besvikelser när inte förväntningarna infriades så framkom av den efterföljande utvärderingen att förändringarna för personalen i stort ändå landade väl.

Tidigt under vårterminen genomfördes överlämningar, för att så snabbt som möjligt ge de mottagande skolorna förutsättningar att förbereda sig kring organisation och eventuella behov av nyrekrytering. I mars följde sedan en andra överlämning, från Elevhälsoteamet. Den tredje och sista överlämningen riktades mot att lämna över varje elev, progression, betyg och annan relevant information. Därutöver skedde kontakter mellan elevhälsopersonal på de olika skolorna, i den mån sådana behov fanns. Under mars månad fick eleverna vara med en dag i sin nya skola, tillsammans med den nya klassen. För resan fram och åter fick alla ett busskort.

Parallellt med dessa aktiviteter genomfördes möten med de mottagande skolornas personal, där bland annat en lärare från Skäggetorpsskolan berättade om språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (benämns i en del intervjuer som språkstöttande arbetssätt). En utgångspunkt var att en del av de mottagande lärare hade omfattande erfarenhet av flerspråkig undervisning, medan det för andra i princip var en ny fråga.

Så vi var väl ganska klara med att vi berättar utifrån från vår kontext där vi har över 99 %, och sedan så liksom vad man kanske behövde tänka på då på ett organisatoriskt plan när det gäller studiehandledning, modersmålsundervisning och så vidare (Skolpersonal).

Vidare lämnades tips om en utbildning för att motverka rasism, vilket en del nappade på medan andra visade mindre intresse. Kontakt togs även med en journalist från lokaltidningen med erbjudande om att hon skulle få följa processen, vilket resulterade i att processen följdes: "Så de har köpt det

konceptet, och följt processen, och rapporterat ganska positivt genom hela, faktiskt. Så det har varit jättebra” (Förvaltning). Dessutom började projektledaren läsa in sig på forskning om olika initiativ att motverka skolsegregation, vilket ledde till den idé om följeforskning som resulterade i den här rapporten.

I intervjuerna med projektledaren lyfts flera gånger att Linköpings kommun har många duktiga lärare. Det är också något som återkommer när intervjun kommer in på frågor kring olika typer av specialpedagogiska behov. Att information om exempelvis språkliga färdigheter, diagnoser, behov av anpassningar med mera fördes över vid överlämningen menade hon var av största vikt, särskilt utifrån en strävan att fånga upp aspekter som de mottagande skolorna inte hade tidigare erfarenhet av att hantera.

Olika organisatoriska lösningar – olika skolkulturer

Av intervjuerna framgår att personalen på de mottagande skolorna överlag var positiva till att det skulle komma nya elever. Uppfattningen var att det skulle kunna bidra till en positiv utveckling, både för den egna skolan och för samhället som helhet. Trots dessa likheter skiljer sig de båda skolorna tydligt åt, både när det gäller den beredskap de hade att kunna hantera förändringen och i de olika organisatoriska val som gjordes.

I en av de mottagande skolorna (skola X) spreds eleverna till befintliga klasser, men i övrigt genomfördes i princip inga speciella förberedelser. Däremot menade man att skolan sedan tidigare hade en vana att arbeta med heterogena elevgrupper och rektor i skolan hade arbetat i sin roll länge. Skolans organisation har under lång tid kännetecknats av en strävan att delegera ansvarstagande för att ge mandat till personalen att kunna hantera utmaningar, samtidigt ramas detta in utifrån en stark betoning av kollegialt samarbete. Tilltron till grundorganisationen i kombination med att ta till sig information om eleverna och hur de tidigare arbetat blev den strategi som tillämpades.

I den andra mottagande skolan (skola Y) inrättades en ny klass som bemannades med förstärkt och riktad kompetens. Den här skolan kännetecknas av fler rektorsbyten, vilket över tid lett till en hög grad av individuellt ansvar för enskilda lärare men utan en sammanhållande idé för hela skolan. Skälet till att ett beslut togs att inrätta en ny klass skedde mot bakgrund av att en förändring av klassindelning gjorts en kort tid innan och att de befintliga klasserna redan var fulla. Att då röra om i klasserna en gång till bedömdes inte vara lämpligt. Inrättandet av en separat klass med nya elever från Skäggetorp var således mer en konsekvens av vad som var möjligt än något man aktivt strävade efter. Som stöd för förändringen gavs en koordinator i uppgift att förbereda uppstarten mer konkret.

I intervjuerna har den avlämnande Skäggetorpsskolan karakteriserats som förortsskola och de två mottagande skolorna som innerstadsskola respektive villaförortsskola (med upptagningsområde landsbygd). Varje skola finns således i ett sammanhang, i en inramande kontext. Ett illustrativt exempel på hur kontextuella faktorerna kommer till uttryck i villaförortsskolan ges i följande citat.

Den här skolans kultur är ju lite mer då att det beror lite på vad som tar över. De som då hörs och bullrar mest, vilket är den här fjärdedelen i en klass som kanske inte är de som har högsta betygen, så är det ju, EPA-traktor är ju högt rankat, och stå och ”burna” med den, liksom. Det är väl EPA-kulturen, skulle jag utmärka den. Buss-elever som inte bor här utan bussas. Långa skoldagar, så (Skolpersonal).

I en jämförelse mellan skolorna är det uppenbart att det finns stora skillnader vad gäller geografisk placering, upptagningsområde och hur lokalerna är utformade. Materiella och rumsliga aspekter som dessa präglar vilka skolkulturer som utvecklas, men det gör även de vanor, rutiner, normer, värderingar, förhållningsätt etc. som har etablerats över tid och som bärs av traditioner och mellanmänniska relationer.

Skäggetorpsskolan beskrivs ofta som en skola med hög personaltäthet, med stor relationell medvetenhet och beredskap att möta elevers olika behov. I den skolkultur som hade utvecklats över tid fanns en betoning av att förutsättningarna krävde ett gemensamt förhållningssätt hos all personal.

Och jag tror någonstans att vi ägde vår undervisning. Vi visste att vi inte kunde göra precis som man gjorde på en skola inne i stan till exempel ... Ni vet, det var ett vi. Det var inte ett jag (Skolpersonal).

Vägen till det här förhållningssättet skedde dock inte automatiskt, utan var något som dels stöttades och drevs på från rektor, dels som lärarna över tid arbetade för att utveckla. Andra uttryck för den kollektiva skolkulturen exemplifieras i intervjuerna med att lärarna var överens om en gemensam grundstruktur för undervisningen, vilket bland annat innebar att man alltid hälsade när alla kom in i klassrummet, samlade in mobiltelefoner och överhuvudtaget satte ramar som bidrog till struktur och trygghet. Över tid utvecklades en medvetenhet om vikten av att ha en atmosfär där alla, elever såväl som personal, alltid blev sedda.

Från den personal som tidigare arbetat på Skäggetorpsskolan utgör det gemensamma förhållningssättet en viktig förutsättning för att överhuvudtaget kunna bedriva undervisning, och att därigenom ta sig an olika ämnen och kunskapsfrågor. Från personal på de mottagande skolorna fanns dock en tvekan, med en farhåga att ett förhållningssätt med mycket fokus på det kompensatoriska uppdraget och relationer skulle inverka negativt på undervisningen och i förlängningen på de resultat som skolorna kan nå. En av lärarna som tidigare arbetat i Skäggetorp menar dock att det blir fel att tänka att det skulle vara en motsättning mellan omsorg och ett fokus på kunskap. Men självklart kräver det sociala sammanhanget att det kompensatoriska uppdraget måste beaktas, samtidigt som är det viktigt att vara medveten om gränserna för skolans uppdrag.

I en av de mottagande skolorna (skola Y) beskrivs att varje lärare tar ett stort eget ansvar utan någon direkt skolgemensam idé kring hur arbetet ska ske.

... vi har ju våra, vad vi utgår ifrån... våra dokument och det vi ska göra. Jag vet inte. Och sen är det ju alltid... sen... men det är ju, ja... det är mer fokus på det man ska göra, på jobbet. Det man ska göra som är varje dag. Och sen så diskuterar vi ju olika saker, men det har vi ju på arbetslag och tar upp, liksom. Och kommer till lite lagom konsensus (Skolpersonal).

På den andra mottagande skolan (skola X) menar en av respondenterna att det säkert kan finnas en del som tycker att de har snäva ramar. Det som en del upplever som toppstyrt, eller att det finns alltför långtgående förväntningar på att alla ska göra lika, upplever andra som att det är ett uttryck för att skolan är professionell och välorganiserad.

... alltså, i grund och botten så tänker jag väl att det är positivt att det är uppstyrt. Min upplevelse av det är väl att det är lite lugnare. Samtidigt så kanske man då kan glömma bort lite relationsbyggande. Det måste väl inte vara så, men ja. Så skulle det kunna bli i alla fall (Skolpersonal).

I de olika skolkulturerna finns olika erfarenheter och tillvägagångssätt inbäddade, och frågan är då hur dessa utmanas och utvecklas när nya elevgrupper ska tas emot. Med den frågan riktas blicken i följande avsnitt mot pedagogiska processer.

Pedagogiska processer

Professionell kontinuitet och förändring

Medan mycket av den inramande kontexten är svår att förändra, exempelvis en skolans geografiska placering, så kan andra faktorer utmanas och ifrågasättas. En central aspekt handlar om professionell kontinuitet och förändring.

I studien växer en bild fram som positionerar de olika skolorna och dess personal på olika sätt. Med de olika bilderna följer också olika tankar om hur pedagogiska och sociala frågor hanteras, vilket ytterst påverkar vilken undervisning som möter eleverna. Utifrån intervjuerna aktualiseras frågan om vad det är som gör att olika professionskulturer utvecklas, om det enbart har att göra med den lokala kontexten eller om det även handlar om att lärare söker sig till olika typer av skolor eftersom de trivs bättre med att jobba med vissa elevgrupper. Det här är något som flera av respondenterna reflekterar kring. Det förekommer också exempel i materialet där lärare valt att sluta, exempelvis eftersom de inte ser sig som en "lagspelare, personer som vill jobba tillsammans, och därför har valt att söka sig till en annan arbetsplats (Rektor).

En central aspekt i studien handlar om ledarskap, i första hand rektorers ledarskap, men i vidare mening också att ledarskap är en central del av lärares yrkespraktik. I samtliga tre skolor, både den avlämnande Skäggetorpsskolan och de två mottagande, talades generellt i positiva ordalag om rektorerna. Samtidigt framfördes även mer kritiska synpunkter om hur olika typer av ledarskap påverkar vilket typ av ansvar lärare kan ta. I en reflektion kring sina erfarenheter av den mottagande skolan (Y) jämfört med att tidigare ha arbetat på Skäggetorpsskolan formuleras sig en personal enligt följande.

... fördelarna här tror jag är att det händer saker. Det sker saker. Det sker saker snabbt, och liksom att saker blir gjorda. Nackdelen är ju att man alltid förlitar sig på att någon annan ska göra saker [...] På Skäggetorpsskolan så var det ju så stort också, så rektorn där kunde ju inte vara inkluderad i allting. Han var ju tvungen att delegera sig och förlita sig på att personalen där ute tog hand om saker och ting. Och... det kan jag ju se var en styrka i att man inte förlitade sig på att en person gör allting, utan där tog varje medarbete sitt ansvar (Skolpersonal).

Både rektorerna och övrig intervjuad personal var tydliga med att olika situationer kan kräva olika typer av ledarskap och att även de mest positiva sidor också kan ha sina baksidor. Men utan tvekan påverkas frågan om ledarskap av de skolkulturer, vanor och traditioner som över tid utvecklats på de olika skolorna. Så, på vilka sätt utmanades, utvecklades och förändrades då lärares och rektorers professionella arbete när nya elevgrupper togs emot? Även om studien inte ger ett entydigt svar på den frågan så visar den tydliga mönster.

Studien bekräftar det som skrivits fram i tidigare forskning (se ex. Arneback, Bergh, Jämte & Trumberg, 2021), att det i många skolor som ligger i socioekonomiskt utsatta områden finns en självbild av att man är duktig på att möta elevers olika behov. Från den avlämnande skolan finns, både i den här studien av Linköping och i andra exempel, ofta en oro för vad som kommer hända med sådana kvaliteter vid byte av skolkontext. Från de mottagande skolorna, å andra sidan, är det inte självklart att den oron bemöts och aktivt hanteras. Följande citat belyser hur en personal på en av de mottagande skolorna upplevde att det fanns en förväntan från lärare som tidigare hade arbetat på Skäggetorpsskolan att man nu skulle anamma deras arbetssätt.

"Ni måste arbeta som vi har gjort, hela skolan.... men, nja..." (Skolpersonal).

Tvekan handlade inte om att man inte ställde upp på ambitionen i sig, det vill säga att möta elevers olika behov, utan snarare vad det innebär och hur det ska gå till. En del av respondenterna befarade att

allt för mycket fokus på relationellt arbete skulle inverka negativt på undervisningen, och därmed sänka nivån för alla elever. I följande citat reflekterar en personal från en av de mottagande skolorna kring att man ändå har försökt ta in av erfarenheter från Skäggetorpsskolans arbetssätt.

Vi fick väl också med oss en del av det arbetssätt de hade haft, med förnivåer. Och jag kan ju känna att vårt arbetslag väldigt väl fick med de nya eleverna, men att det sedan läsåret efter, när det rasade in ett större antal elever, de hade vi svårt att greppa. Och det arbetslaget hade vi inte förberett på samma sätt. Så den överlämning som Skäggetorpsskolan hade, den var värdefull. Den skulle vi behövt ha med alla personal när vi tar in elever från nya områden. Det var värdefullt att veta bakgrunden, men sedan innebär det inte att vi har styrt om hela vårt arbetssätt (Rektor)

En fråga som berörs i citatet handlar om nivån på undervisningen, vad som är nödvändigt, rimligt och möjligt för att möta alla elevers behov. En annan fråga handlar om hur erfarenhet kan delas mellan olika skolors personal, och i vilka delar det är fruktbart att tänka annorlunda jämfört med vad man tidigare gjort.

I studien synliggörs sammantaget en inte helt enkel avvägning mellan att å ena sidan vara öppen för de initiativ som erbjuds de mottagande skolorna, men att samtidigt få ihop det med den egna skoltraditionen och redan upparbetade förhållningssätt. Helt klart är hur som helst att upparbetade och invanda skolkulturer präglar det arbete som sker, vilket beroende på vilka val som görs både kan begränsa och möjliggöra.

Språk och kunskapsutvecklande arbetssätt - att möta elevers olika behov

Sättet att förhålla sig till den professionella rollen får i sin tur konsekvenser för tankar om hur elevers olika behov bäst kan mötas pedagogiskt och didaktiskt. En fråga som lyfts fram i flera intervjuer handlar om att tillgång till språk är en nyckel till elevers lärande.

En lärare som har arbetat mycket med att utveckla en medvetenhet kring språk, att sprida det och att omsätta det menar att det här är frågor som man aktivt behöver arbeta mer med. Det handlar om att få alla lärare att förstå att det inte är något extra som ska läggas på, utan att det handlar om ett grundläggande förhållningssätt i klassrummet som kan kräva en ordentlig tankevända. Vägen till olika lärares, liksom rektorers, utvecklande av ett sådant arbetssätt handlar om att väcka intresse och nyfikenhet. "Så jag tänker mycket i min roll är ju att ställa frågor. Sedan berättar jag gärna också hur man kan göra, men det måste prövas om, formuleras in" (Skolpersonal).

Oavsett ämnen så är det språk som används centralt, vilket dessutom nära relaterar till kulturell förförståelse. Det här är något som gäller generellt i alla ämnen. I följande citat menar respondenten att en del lärare ser språk som en icke-fråga.

"Men jag är inte språklärare", så därför så blir det en ickefråga på något sätt, vilket är jätteintressant därför att om man tittar till exempel på nationella prov [i matematik], jag har suttit med och analyserat lite grann vad elever faller på, men då kan det ju vara en kulturell förförståelse till exempel. Man fattar inte vad en vedstapel är [...] och då hjälper liksom inte en bild för det har sett ut på ett annat sätt i hemlandet. Och, och då kan man ju ställa sig frågan, är det elevens förmåga man prövar här nu då? Eller är det faktiskt kulturella hinder som behöver röjas först? (Skolpersonal).

Studien rymmer också exempel från en av de mottagande skolorna där lärarna menar att de sedan länge har en erfarenhet att möta frågor om mångfald och där språket inte enbart betraktas som en nyckel till lärande, utan också till inkludering.

Motsvarande reflektioner framförs i elevintervjuerna, vilket exemplifieras i både i positiva och negativa ordalag. Ett exempel på det senare är en elev som tidigare gått på Skäggetorpsskolan och som

berättar att hen sett fram emot att få flytta till en ny skola, mycket för att få nya kompisar och få lära sig svenska. Men när hen sedan kom till sin nya skola (Y) och förstod att få i den nya klassen pratade svenska som modersmål blev besvikelsen stor. En motsatt bild ges av en elev från skola X, som istället hamnade i en klass där noggranna överväganden hade gjorts kring klassens sammansättning. Den här eleven menar att tillgången till mer blandade grupper och där fler pratar svenska både påverkar hur man ser på sig själv och hur andra uppfattar en.

Det beror på. Alltså, jag bytte väldigt mycket... alltså, personlighet när jag började här. Där var... det var vanligt att prata väldigt slangigt, för att det var ju en förort. Och så kommer man hit, och så börjar man automatiskt prata mer formellt (Elev).

Sammantaget kan konstateras att det i Linköping pågår ett medvetet och ambitiöst arbete med att utveckla och inspirera till språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Däremot visar studien att det finns en stor variation i vilket genomslag det får i undervisningen, och att det i hög grad skiljer sig åt både mellan skolor och ämnen.

Tydlighet och struktur – att avkoda nya skolkulturer

En fråga som återkommit i flera elevintervjuer handlar om tydlighet och struktur. Men vad betyder det, vad ryms i och bakom dessa begrepp, och kan de betyda olika saker på olika skolor?

När de intervjuade eleverna talar om tydlighet och struktur handlar det ofta om att urskilja och förstå det pedagogiska och sociala sammanhanget. I följande citat beskriver en elev hur hen i övergången från Skäggetorpsskolan till den nya skolan upplevde att förhållningssättet kring betyg var annorlunda.

Alltså, i början så var det lite svårt med betygen och sånt, för att jag sänkte mig väldigt mycket när jag kom hit. Jag tror det kan också var för att de är något strängare här än vad de var på Skäggetorpsskolan (Elev).

När de intervjuade eleverna pratar om tydlighet och struktur så handlar det inte om att undervisningen ska vara lika från gång till gång, utan mer att det går att förstå vad läraren vill. I intervjuerna används uttryck som att vara bestämd, men också att bry sig om och vilja eleverna väl.

Alltså, jag tänker, våra [xx-]lektioner är ganska bra. För vi har en lärare som verkligen... hon är också lite så här bestämd, så hon vill verkligen att vi ska lära oss, och då kan hon variera. Så ibland jobbar man typ i grupp, diskuterar, frågor, ibland har hon genomgångar där alla antecknar, hon ger oss nästan läxor varje vecka. Inte för att jag tycker det är kul, men det är ju bra, för att man lär ju sig. Så hennes lektioner gillar jag (Elev).

Utifrån elevernas perspektiv behöver en bra lärare kunna möta ungdomarna, ta dem på allvar och förstå, vara sträng men inte för sträng. Motsatsen är en lärare som exempelvis låter eleverna sitta med mobilen på, som inte bryr sig så mycket eller där eleverna i allt för hög grad jobbar enskilt i boken utan gemensamma inslag. En del lärare kan också vara alldeles för stränga eller alltför skämtsamma, förklarar eleverna vidare.

Att läraren kan väcka intresse, inspirera och hjälpa till lyfts vidare fram som viktigt: "När det blir mer intressant tycker i alla fall jag, jag lär mig mer då..." (Elev). Elevintervjuerna rymmer vidare många reflektioner om att bra undervisning kommer till i mötet mellan lärare, elev och det stoff som undervisningen handlar om. Det handlar således inte om att lärare förväntas vara superpedagoger utan lika mycket om vikten av elevernas bidrag.

... elever måste ju vilja lära sig också. Det är ju lite svårt för läraren att lära ut om eleven ändå inte har tänkt lyssna för att den tycker det är tråkigt, men om man verkligen är motiverad så blir det ju lättare. Så ja, men från båda hållen... (Elev).

Utifrån elevintervjuerna handlar tydlighet och struktur också om att kunna få stöd om och när man kör fast. Här berättar några elever uppskattande om att de på sin nya skola erbjuds läxhjälp ett par gånger varje vecka. Samtidigt förstår de att det kan vara svårt för lärare att hinna runt till alla elever som behöver hjälp. Här finns även goda exempel på hur elever hjälpt varandra, vilket bland annat kan underlättas genom det sätt som eleverna placeras i klassrummet.

Såväl elever som personal som tidigare har varit på Skäggetorpsskolan har reflekterat över skillnader när de kommit till de nya skolorna. I följande citat exemplifierar en personal en skillnad som just handlar om olika förhållningssätt till tydlighet och struktur.

... det kan variera väldigt mycket här med vad man använder för pedagogik i klassrummet. Alla följer inte den grundstrukturen man ska ha med det här med att tydliggöra med, vad är lektionens innehåll, vad ska vi göra, varför gör vi det? Vad är det vi ska göra? Hälsa i dörren, ta emot mobiltelefoner. Alla de här, liksom, ramarna som sätter, liksom, strukturen och tryggheten för eleverna. Det är nog väldigt olika här (Skolpersonal).

De klassrumsbesök som genomförts inom ramen för studien rymmer både positiva och mer kritiska undervisningsexempel. Till de positiva hör exempel med engagerade lärare som fångar eleverna, utmanar, förklarar, lyssnar och överhuvudtaget är goda förebilder som vuxna och ledare i klassrummet. Men det finns också mer kritiska exempel, som vid något tillfälle då gränsen mellan rast och lektion framstod som flytande, i båda ändar. Efter en gemensam genomgång skulle eleverna jobba enskilt, men i olika grad förstod de vad som förväntades av dem. En mindre grupp elever började surfa runt på datorn och gick in på sidor med olämpligt innehåll, där musiken som strömmade ut från högtalaren med låg volym avslöjade för klasskamraterna runt omkring vad dessa elever gjorde. Eftersom situationen inte uppmärksammades kunde den inte vare sig hanteras heller avbrytas. När tiden var slut avbröts lektionen och eleverna lämnade. Vår poäng att ta upp detta exempel är inte att kritisera en enskild situation, snarare att uppmuntra till fortsatta samtal om hur lärare kan och bör agera, dels för att undvika att sådana här situationer händer, dels för att agera om och när det sker.

Även om en del av det som redovisas ovan är av generell karaktär så kan samtidigt konstateras att de skolor som ingått i studien över tid har utvecklat olika förhållningssätt till tydlighet och struktur. För de elever som har bytt från en skola till en annan blir det uppenbart att det finns skillnader mellan skolor, liksom självklart också mellan olika lärare. Det är i sig knappast förvånande att ett segregerat samhälle skapar skolor med olika skolkulturer. Däremot är det viktigt att skillnader synliggörs och diskuteras, eftersom det annars blir upp till enskilda elever att avkoda de nya skolkulturerna. Den genomförda studien indikerar att förhållningssättet till tydlighet och struktur skiljer sig ganska mycket åt mellan de olika skolor som ingått i studien. Poängen är inte att likrikta, utan att stimulera till ett samtal där frågor som dessa kan belysas och utvecklas med syftet att utveckla en undervisning som på bästa sätt kan möta heterogena elevgrupper som präglas av en mångfald av behov och erfarenheter (jfr Arneback & Bergh 2024, Bergdahl & Langmann 2024).

Sociala processer

Att möta nya sammanhang

Ett generellt intryck från studien är att både elever och lärare i grunden är positiva till att människor med olika bakgrund blandas. Från denna gemensamma uppfattning är steget dock långt till att åstadkomma det i praktiken. Här aktualiseras både hur förändringen genomförts strukturellt och hur processerna sett ut kring undervisning och annan tid i skolan.

De intervjuade eleverna, både de som kommit nya till de mottagande skolorna och de som gått där sedan tidigare, reflekterar kring hur elever fördelas på olika skolor och de möten som sker eller kan

ske mellan elever med olika bakgrund. Även i de fall klasser har blandats så konstateras återkommande att det sker grupperingar.

Alltså, ja, det blir ju en blandning. Men samtidigt blir det ingen blandning, för alla grupperar sig ju. Det är inte så att du... du kommer ju... du kan ju blanda hur många elever som helst i en skola, du kan ju sätta in vad som helst från var som helst, men de som har liknande intressen kommer dras till varandra, och de andra som har liknande intressen kommer fortfarande dras till varandra. Så det blir ju alltid grupperingar inom en blandning. Men jag tycker fortfarande det är bra att det finns möjlighet till olika grupperingar, och att det finns så mycket olika, och att man kan hitta ett sammanhang, och ändå vara med massor av människor med andra intressen och liknande (Elev).

För många av de elever som kom från Skäggetorpsskolan uttrycks att det först var både spännande och nervöst, men att det ändå gick ganska snabbt att komma in i den nya skolan.

Då var det så här typ, ja alla kände ju varandra så alla hängde med varandra, jag kände mig lite utanför. Men jag kände ju ingen från början så, man kom ju in snabbt (Elev).

Här är dock viktigt att framhålla att det finns en variation i elevers upplevelser, där erfarenheten är avhängigt det förarbete som gjordes inom varje skola innan eleverna började. Om ambitionen var att skapa möten och nya sociala kontakter, så krävdes både strukturer och processer som gjorde det möjligt. Motsatsen till den elev som uttalar sig i citatet ovan är således elever som inte tycker att de erbjuds naturliga sammanhang att lära känna nya kamrater med olika bakgrund.

För elever som kom från Skäggetorp upplevdes vidare det första steget in i de nya skolorna betydligt lättare om det åtminstone fanns någon de kände sedan tidigare. Det kunders exempelvis handlar om att känna någon från fritidsaktiviteter eller att skolmiljön, genom syskon eller äldre kompisar, inte kändes helt obekant.

Jag har ju haft kusiner som har gått här, och de har alltid, så här... alltså, när de har pratat om det så har det alltid låtit så formellt och att man ska bete sig på ett visst sätt, och man ska vara liksom... ja, men alla är jättetysta, och ingen pratar. Så jag fick lite sån stämning, men sen när jag började så var det inte så, utan... det är välkomnande och alla pratar med alla. Så ja (Elev).

Att skolor har olika rykten och att elever positioneras på olika sätt utifrån bland annat utseende, språkbruk och bostadsadress är något som flera elever från tidigare Skäggetorpsskolan resonerar kring.

Ja. Alltså, jag var ju lite rädd för hur folk skulle tänka om mig, för de såg ju oss som Skäggetorpsbarn, och Skäggetorp kanske inte har världens bästa rykte. Men det var inte som att... bara för att det är kriminalitet där så betyder det inte att vi är kriminella. Men det var ju nästan en sån bild (Elev).

Det handlar inte enbart om att ta sig in i nya kamratrelationer, utan även om hur nya kompisars föräldrar förhåller sig. Här finns det en hel del fördomar som kommer upp till ytan.

Alltså, när folk faktiskt lär känna en... jag har ju fått höra liksom "oj, det märks inte att du är ifrån Skäggetorp, alltså, för att jag pratar ju inte slang, jag pratar ju ganska formellt, och jag betar mig inte... jag är inte kriminell eller så. Så... ja (Elev).

Utseenden och bostadsadress är således något som på förhand positionerar elever, vilket riskerar leda till på förhand bestämda kategoriseringar. Nya sociala gemenskaper, eller avsaknaden av sådana, kan därmed potentiellt öppna eller stänga också för möten mellan ungdomar.

Medan en del elever, beskriver att de kan ingå i flera grupperingar så är ändå en vanlig uppfattning att man dras till de som är lika. Det kan då handla om kön, etnicitet, gemensamma intressen eller bostadsadress, som då blir en form av markörer för vilken eller vilka grupper man tillhör.

Alltså, vad ska man säga... vissa gillar ju att hänga med andra med till exempel utländsk bakgrund eller nåt, som exempel. Och då är ju de fast i en grupp, liksom, och de förstår varandra bäst (Elev).

För vissa elever kan det också vara så att man har tillgång till olika grupperingar, vilket då gör det möjligt att gå emellan.

... jag är född här i Sverige, liksom, och jag är ju uppvuxen med många svenskar, liksom, så jag trivs ju väldigt bra med dem. Men även med de med utländsk bakgrund. Vi har ungefär typ samma kultur (Elev).

De elevröster som refereras ovan aktualiserar viktiga frågor om de möjligheter och utmaningar som i praktiken uppstår kring att skapa sociala möten i en skola. Våra observationer på skolorna ger vidare för handen att det finns en variation mellan olika lärare i hur man använder gruppen för att erbjuda nya ännu inte utvecklade kamratrelationer. Lärares styrning eller icke styrning av till exempel placeringar och samarbetskonstellationer utgör exempel på resurser som används i olika grad.

Strävan efter trygga och inkluderande skolmiljöer

En social aspekt som aktualiserats i studien handlar om hur skolorna arbetar för att skapa trygga och inkluderande skolmiljöer. Här påverkar fysiska förutsättningar, exempelvis hur de ytor som eleverna rör sig i ser ut, om det finns särskilda platser som upplevs som otrygga bland elever och, om så är fallet, hur det förebyggs. Men det handlar också om hur skolorna bemannar och överhuvudtaget resonerar om vad som krävs för att skapa trygga, stimulerande och bra sociala sammanhang för eleverna.

En av de mottagande skolorna (skola X) är organiserad i tre olika arbetslag, en för varje årskurs. Varje arbetslag har en egen skolvärd, med den primära uppgiften att skapa trygghet för eleverna. I sin roll finns skolvärden till hands som vuxen i uppehållsrummet och rör sig i korridorer där eleverna är mellan lektionerna.

Att alla är lika mycket värda, det är väl det jag har med mig in i jobbet varje dag, att oavsett var du kommer ifrån och oavsett... och då menar vi inte bara elever med utländsk härkomst, utan då pratar vi som sagt samhällsklasser eller [...] oavsett det så ska de bemötas på samma sätt. Ja, så att det är väl just det här, allas lika värde, är väl det vi trycker... eller jag i alla fall trycker mest på när man pratar med våra 13, 14-åringar. Inte alltid lätt, men... (Skolpersonal).

Inför starten på skola X, när de nya eleverna från Skäggetorpsskolan skulle komma, fördes diskussioner om hur de skulle kunna tas emot på bästa sätt. Beslut togs om att fördela eleverna på de befintliga klasserna, och två faddrar utsågs i varje klass med uppgift att möta upp de nya eleverna och att berätta om skolan. Dessutom sågs fördelning av skåp över under sommaren, för att undvika att de nya eleverna skulle hamna på en och samma plats.

Medan skola X kan ses som mångkulturell och med ett blandat elevunderlag, så karakteriseras den andra mottagande skolan som mer homogen. Under en lång rad av år har de flesta elever i skola Y kommit från det närliggande villaområdet och den omkringliggande landsbygden. När skola Y tog emot nya elever från Skäggetorpsskolan fanns en inställning som "Elev som elev, vi kör på som vi brukar". Den anpassning som gjordes begränsades därmed huvudsakligen till personalgruppen, där man i mötet mellan den tidigare och den nytilkomna personalen var angelägna att hitta "en gyllene medelväg, där båda behöver ta tillvara varandra" (Rektor).

En personal som följde med eleverna i flytten upplever att det finns många likheter mellan skola Y och den tidigare Skäggetorpsskolan, men en stor skillnad handlade om att det på den nya skolan saknades

ramar och struktur för att skapa en trygghet för eleverna. Ett exempel handlar om att elever som uteblir från lektioner inte följdes upp direkt.

Ja. För vi ser hur viktig, liksom, skolan är för eleverna, och kanske också ser vad det är som gör att man faktiskt inte kommer på lektionerna. Det är en sån skillnad som jag har upptäckt under året (Skolpersonal).

Möjligheten att åstadkomma en trygg och inkluderande skolmiljö påverkas sammantaget av en rad olika faktorer. Lokalernas utformning är oftast det mest svårföränderliga. Däremot går både lokala strukturer och sociala frågor att påverka. Vid besöken på skolorna har situationer observerats som kan karakteriseras både som uppdelning och sammanhållning mellan olika elevgrupper, vilket yttrar sig på olika sätt och i olika utsträckning på de skolor som ingått i studien. I en del exempel finns det tydliga uttryck för intern segregation, i andra situationer och individer som bygger broar mellan olika grupperingar. I något fall har det även blivit uppenbart hur särskilda platser har fungerat som differentierande "revir", som samlar vissa elever och inte andra. Här spelar även vuxennärvaron in, i vilken mån någon går in för att motverka uppdelningar och/eller att snabbt fånga upp situationer som uppstår – exempelvis så kallat skojbråk.

Behov av långsiktiga förutsättningar

En förutsättning för att åstadkomma hållbar social förändring handlar om hur elever fördelas mellan skolor, tillgång till resurser och överlag ett behov av förutsägbarhet. Risken är annars, framhåller intervjuad personal, att man annars riskerar att enbart flytta runt problemen.

Vi ser förändrade sökmönster, där en del röstar med fötterna och sökmönstren förändras. Så man har gjort krafttag, men man har inte varit med och tagit ansvar i steg två och tre för hur det sedan ska bli de kommande tio åren (Rektor).

Svårigheten att planera på längre sikt har varit utmanande för skolornas personal, då man exempelvis inte vetat om man har haft tillräckligt elevunderlag framåt för att kunna rekrytera olika typer av personalkategorier. På önskemålen står att kommunen i högre grad skulle kunna påverka skolvalen. Här har dock försök gjorts med informationsinsatser riktade till elever i årskurs 6 och deras vårdnadshavare, men trots det så trumfas sådana insatser av att eleverna gör de val de gör.

Från båda de mottagande skolornas personal uttrycks en oro att organisatoriska förändringar riskerar leda till att nya skolor skapas som blir alltför tyngda av utmaningar. Från den skola som av tradition haft ett mer homogent elevunderlag framhålls de utmaningar som har följt av att vara den enda skola i kommunen med plats. Att många elever kommer till en och samma skola, vid flera tillfällen och löpande under pågående läsår, utmanar verksamheten.

... vi hade ju ett lite speciellt läsår förra året. Då var vi enda skolan i Linköping med plats, så alla andra skolor var fulla. Så alla personer som flyttade till Linköpings kommun hamnade här ... Eller om de bytte från friskola till kommunal skola hamnade de här. Så vi hade ett inflöde förra läsåret, med kanske 2–3 elever i veckan. Det var helt gale. Det bara rann in elever från höger och vänster, pang, pang, pang. Så då har vi växt med 100 elever på två år (Rektor).

Citatet illustrerar de utmaningar som uppstår när praktiska organisatoriska förutsättningar möter frågor om vad som praktiskt är möjligt att svara upp mot. Att möjligheterna att skapa en trygg och inkluderande skolmiljö skiljer sig mellan en skola som har högt söktryck och därmed begränsat utrymme att löpande ta emot elever jämfört med en skola som alltid får nytillskott är knappast förvånande. Förutsättningsfrågor som dessa är inte heller något som skolan själv kan förväntas hantera.

En annan faktor handlar om långsiktighet i ekonomi, exempelvis för att på ett öppet hus med trovärdighet kunna förklara att man har tillgång till studiehandledare. Här efterfrågas en större transparens om vad som faktiskt händer med de resurser som tidigare gick till Skäggetorp, både sådant som gick direkt till skolan och till olika stödjande kringaktiviteter. Det handlar både om ekonomiska resurser och att många etablerade samverkansprocesser som fanns runt eleverna och Skäggetorpsskolan verkar ha försvunnit. Även om en del nytt har byggts upp över tid, hade man från skolans personal önskat mer av stödjande strukturer och processer. Med detta sagt skedde dock en viss ekonomisk förstärkning, vilket bland annat möjliggjorde anställningar av studiehandledare. Upplevelsen är dock att det inte är i motsvarande omfattning som tidigare riktades mot Skäggetorp.

Del 4 – Sammanfattande reflektioner

Att det samtida svenska samhället är segregerat och att det påverkar förutsättningarna för skolors verksamhet är sannolikt få som skulle säga emot. Däremot finns det skilda uppfattningar kring hur problemet förstås och hur det kan hanteras. När fokus riktas mot lokala skolor och områden formuleras ofta olika typer av åtgärdsförslag, förslag som i sin tur bottnar i olika förståelser av det problem som man avser lösa. Av tidigare forskning framgår tydligt att segregation i grund och botten handlar om ojämlikhet och i vidare mening omfattar en rad andra samhällstendenser, som exempelvis boendesegregation och marknadsutsättning. Av dessa anledningar behöver frågan om skolsegregation studeras på olika nivåer, dels med fokus på vad som görs i det lokala, dels som del av en vidare samhällskontext, på kort och på lång sikt.

Även om skolor och dess personal kan bidra till mycket så kan de inte själva lösa skolsegregationens konsekvenser. I exemplet med Linköping så gällde flytten av elever till de särskilda anvisningsskolorna två årskullar och efter det väljer eleverna själva skola inom rådande skolvalssystem. Eftersom elever ska ha rätt att välja den skola de vill gå på så visar det på att en kommun överlag har svårt att göra mer omfattande insatser för att minska eventuell skolsegregation, det är helt enkelt ett system som för en kommun är svårt att kontrollera med syfte att garantera likvärdighet. Till detta kan sedan läggas de förutsättningar som skapas genom andra strukturella villkor, som exempelvis boendesegregation. För att hantera konsekvenserna av rådande skolsegregation behöver också andra aktörer, som socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård kunna arbeta tillsammans, något som i de flesta fall görs, men det arbetet behöver förbättras (se t.ex. SOU 2020:28). Det behövs också en helhetssyn på möjligheten att välja skola till exempel kopplat till kollektivtrafik och möjligheter för elever att ta sig till och från skolor, vilket i fallet med Linköping gör att vissa skolor kommer väljas bort av elever boende i Skäggetorp.

I denna rapportens fjärde del ges först ett antal sammanfattande reflektioner kring möjligheter och utmaningar i den lokala kontexten. Därefter formuleras några rekommendationer inför det fortsatta arbetet.

Möjligheter och utmaningar i den lokala kontexten

Från idé till beslut

Beslutet om nedläggning av högstadiet i Skäggetorp togs fram och processades snabbt. Den problembild som var grunden till beslutet handlade primärt om ett behov av att öka måluppfyllelsen för Skäggetorpsskolans elever, något som diskuterats under ett antal år. Men nära relaterat till denna strävan fanns också en vilja att öka blandningen av elever och att därmed förbättra förutsättningarna för integration i ett vidare perspektiv. Därtill påverkade även praktiska hänsyn, dels att det fanns lokal- och placeringsmässiga behov, dels att det politiskt ansågs vara en lämplig tidpunkt. Ärendet hanterades skyndsamt och utöver det interna arbetet inom politik och förvaltningsledning skedde ingen förankring på skolorna innan beslutet togs. Med något enstaka undantag fick skolorna och dess personal veta vad som skulle ske först efter att själva beslutet var taget.

När väl beslutet offentliggjordes fanns det inte något egentligt motstånd hos berörda parter, tvärtom fanns det generellt sett en stor acceptans, från både rektorer, lärare och medborgare. Det blev inte heller någon större politisk debatt, utan från att tagit fram idén under 2019 så togs beslutet i juni 2020 och förändringen genomfördes vid terminsstarten hösten 2021.

Utmaning att styras av tolkningsbara begrepp

Enigheten till trots så framkommer av studien att det finns en rad frågor av mer principiell och komplex karaktär som inte löstes genom beslutet, och som därmed fortsatt behöver beaktas. En första handlar om att det finns en utmaning i att styra och genomdriva förändringar utifrån tolkningsbara begrepp som måluppfyllelse och integration. Som redan nämnts, målen med förändringen handlade primärt om att höja elevernas måluppfyllelse och därtill att öka blandningen och förbättra integrationen i kommunens skolor generellt. Men vad menas med måluppfyllelse, och vem/vilka är det som ska integreras med vem/vilka, och vem/vilka kan man flytta på? Överlag riktas fokus mot eleverna från Skäggetorp, det är deras måluppfyllelse som förväntas öka och det är också de som ska blandas in på ett bättre sätt. Få av de intervjuade pratar om att elever från andra områden ska få en chans att träffa ungdomar från Skäggetorp. Det är dock inget unikt utan sågs också i studien kring Vivallaskolan i Örebro (se Arneback, Bergh, Jämte & Trumberg, 2021).

På motsvarande sätt som det finns ett fortsatt behov att diskutera frågor om integration, där varken problem eller lösningar är givna, så gäller det även begreppet måluppfyllelse. Skolornas personal hävdar bestämt att deras uppdrag handlar om *alla* mål som anges i styrdokumentet, det vill säga inte enbart de som låter sig mätas. Skollagen är tydlig i att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden, men även att den ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på (SFS 2010:800). Det finns onekligen en komplex relation mellan måluppfyllelse och integration, där måluppfyllelse i den allmänna debatten ofta begränsas till resultat i form av meritpoäng.

Intervjuerna med skolpersonalen bidrar med kunskap om förändringar över tid och om hur skolorna på olika sätt har arbetat inom de ramar och utifrån förutsättningar som givits. I sak framför många av respondenterna en uppfattning att det är bra att elever med olika bakgrund möts i skolan, men att steget från förhoppningar och vilja till realisering noggrant måste övervägas. Uppfattningar som framförs handlar om att det finns en övertro och närmast naiv uppfattning att det är själva blandningen som är lösningen, alltså, bara elever sköljs över med svenskan så kommer det att lösa sig. Bilden är självklart betydligt mer mångfacetterad och förutsätter ytterligare insatser på både kort- och lång sikt. En kritik som framförs handlar således om att nedläggning möjligen kan vara ett steg på vägen, men att hänsyn behöver tas till en rad olika faktorer om syftet är att åstadkomma långsiktig och hållbar förändring.

Att en större blandning av elever på en skola i sig inte utgör någon garanti för ökad integration bekräftas i studien. I det fortsatta arbetet behöver förutsättningar skapas på kommunal nivå, och skolor behöver aktivt arbeta för att skapa integration i det vardagliga arbetet. Studien visar att skolorna arbetar olika med den frågan, vissa ganska aktivt andra i mycket mindre grad, eller att man arbetar aktivt under en period för att sedan sluta med denna form av arbete. Studien liksom andra studier visar att målen kring ökad integration till sista hamnar i knät på de enskilda lärarna som i sitt vardagliga arbete ska försöka realisera dessa mål, men de har väldigt olika möjligheter och förutsättningar för att arbeta med frågan. Här aktualiseras frågor om skolkulturer, ledarskap och stöd från övergripande nivåer. Själva blandningen är inte en lösning i sig, snarare en möjlighet som i nästa led måste följas av ett genomtänkt arbete för att skapa ökad integration.

Sammantaget, genom beslutet att stänga en skola och flytta elever aktualiseras angelägna frågor om skolan och dess roll i det omgivande samhället. Som konstaterats i tidigare studier kan återigen framhållas att skolan kan göra mycket, men att den inte själv kan lösa komplexa samhällsproblem (Arneback, Bergh, Jämte & Trumberg, 2021). De frågor som reses från de röster som synliggörs genom denna rapport behöver på så sätt fortsatt diskuteras och adresseras mot olika målgrupper och ansvarsnivåer.

Projekt för genomförande av förändringen

När det gäller aktiva lokala insatser för att motverka skolsegregation så är skolnedläggningar ett av flera möjliga tillvägagångssätt (Arneback et al 2021; Trumberg et al 2022). Andra alternativ kan, som redan nämnts, vara att förstärka skolor genom olika typer av resurser eller satsningar, eller att slå samman flera tidigare skolenheter till en ny gemensam skolenhet. Oavsett vilket insats som görs så visar de studier som hittills gjorts att enskilda strukturella förändringar i sig sällan är tillräckliga. Tvärtom finns ett stort behov av att tänka kring förändringar i flera led, det vill säga från idé till handling. I detta avseende är Linköpings beslut att stänga Skäggetorpsskolan och flytta elever till andra skolor ett intressant exempel som både innehåller delar där olika typer av stöd- eller implementeringsprocesser kommit till, och där frågorna som ska lösas i hög grad har landat och behövts lösas av de enskilda mottagande skolorna och deras personal.

För att förbereda övergången till de nya mottagande skolorna initierades ett projekt. Utifrån ett övergripande lokalt styrningsperspektiv så bidrog projektledarrollen både till att skapa trygghet för eleverna i valprocessen samt till att styra upp och strukturera förändringen. Fokus låg huvudsakligen på organisatoriska aspekter, även om de intervjuer vi har genomfört visar att såväl pedagogiska som sociala frågor aktualiserades. Likväl är en viktig slutsats från studien i Linköping, liksom återkommande sagts i andra studier, att förändringar tar tid. Frågan om vad som händer långsiktigt är därför central. Även om enskilda skolor och dess personal i generell mening är väl rustade och har erfarenhet av den verksamhet de bedriver så innebär det inte självklart att de har vare sig resurser eller beredskap att möta nya elevgrupper. Däremot visar resultaten kopplat till måluppfyllelsen att skolorna liksom eleverna lär sig över tid, och att de som bytte skola i årskurs åtta har bättre resultat än de som bytte skola till årkurs nio. Generellt gäller det därför att tillse att både mottagande skola och eleverna som flyttas får mer än ett år på sig innan eleverna går ut högstadiet.

Intervjuerna med skolornas personal och elever ger överlag en bild av att de tyckte de processer som initierades och genomfördes av projektledaren var adekvata och fungerade bra. Att projektet tog slut efter ett år innebär dock att skolorna och eleverna därefter lämnades till det ordinarie skolvalssystemet och inte kunde räkna med samma typ av grundliga förberedelser inför kommande skolval. Eftersom ordinarie skolvalssystem med stor sannolikhet gör att elever boende i Skäggetorp kommer välja andra skolor, framför allt de som ligger inne i de centrala delarna av Linköping, finns en risk att det kommer bildas en eller ett par nya skolor som kommer ha liknande utmaningar som de man ville åtgärda i och med nedläggningen av Skäggetorpsskolan. Det är något som behöver följas över tid och eventuellt stöd till skolorna behöver sättas in tidigt.

Skolkulturer – kontinuitet och förändring

Det som är möjligt att göra i en skola påverkas av såväl nationella som lokala ramar. På det lokala kommunala planet kan det exempelvis handla om hur resurser och elever fördelas mellan olika skolor, eller rent praktiskt i vilken mån det går att åka buss mellan olika bostadsområden och skolor. Faktorer som dess styr också elevers val av skola och vilka skolor som i praktiken blir möjliga för elever att välja. Samtidigt är det utan tvekan så att det som görs i varje skola spelar en stor roll för den undervisning som erbjuds eleverna.

Studien har synliggjort vikten av att fortsatt diskutera hur skillnader i de erfarenheter som finns inbäddade i olika skolkulturer bäst kan tas tillvara för att fortsatt utveckla verksamheterna. I intervjuerna framhålls att det alltså är uppenbart att det finns skillnader i de vanor och traditioner som över tid har tagit form i de studerade skolornas personalgrupper. Bland annat finns upplevelser hos lärare som tidigare arbetat i Skäggetorpsskolan att den mottagande skolan inte i tillräcklig grad tagit vara på deras erfarenheter. I vilken mån detta stämmer eller ej är en fråga som lämpligen fortsatt

bör diskuteras. Beroende på hur skolans verksamhet organiseras och leds skapas olika förutsättningar för att kunna hitta en önskvärd och möjlig balans mellan kontinuitet och förändring.

Hur personal ser på sin roll och hur rektor utövar sitt ledarskap får konsekvenser för hur skolorna möter elevers olika behov, såväl pedagogiskt och didaktiskt som socialt och relationellt. Elevintervjuerna bidrar med viktig kunskap om hur de upplever likheter och skillnader mellan skolor. Som redan konstaterats är det knappast förvånande att ett segregerat samhälle skapar skolor med olika skolkulturer. Däremot är det viktigt att skillnader synliggörs och diskuteras, eftersom det annars blir upp till enskilda elever att avkoda de nya skolkulturerna.

Förändrade elevunderlag – nya didaktiska möjligheter och utmaningar

Studien synliggör vikten av att lärare, enskilt och tillsammans, reflekterar över vilka förändringar som kan behöva göras för att möta olika elevers och grupperns behov. Här aktualiseras en rad frågor som förhoppningsvis kan inspirera till fortsatt diskussion, bland annat om tydlighet, struktur, digitala hjälpmedel och didaktiska val. Undervisningen tar helt enkelt form i mötet mellan lärare, elev och stoff, med de medel som utgörs av det som ramar in klassrumspraktiken.

De elever som intervjuats lyfter en rad olika frågor relaterat till undervisningen. Överlag är det många som uttrycker sig i uppskattande termer om sina lärare och hur mycket det betyder att lärare kan skapa engagemang, hjälpa till när det behövs, inspirera och bidra till en känsla hos eleven att kunna och vilja. Tydlighet och struktur lyfts fram som nycklar för att förstå de pedagogiska och sociala sammanhangen. Exempel när detta inte fungerar är enligt eleverna när läraren låter elever sitta med mobilen, skapar en känsla av att man inte bryr sig, är alltför skämtsamma, alltför stränga eller alltför ofta har undervisningsmoment som handlar om att arbeta enskilt utan några gemensamma inslag. Många elever betonar det egna ansvaret för att skapa gynnsamma förutsättningar, men konstaterar också att det finns många elever som inte tar det.

Observationerna som genomfördes inom ramen för detta projekt visar på positiva möten mellan lärare och elev i undervisningssituationer men också tillfällen där det har fungerat mindre väl. Det senare kan exemplifieras med situationer då gränserna mellan rast och lektion suddats ut, att elever inte riktigt förstått uppgifterna, eller grupparbeten som mynnat ut i annat och där läraren inte varit på plats för att korrigera och förklara. Många av våra observationer gav väldigt positiva bilder av hur undervisningen anpassades efter olika elevers behov, samtidigt som det finns en del mindre positiva exempel. Läraruppdraget är långt ifrån enkelt, men samtidigt oerhört viktigt, och av just de anledningarna finns det mycket att hämta från kollegiala utbyten och diskussioner med mål att utveckla såväl det enskilda som det gemensamma arbetet.

Vad som faktiskt har förändrats pedagogiskt i och med den genomförda förändringen, om det finns ett tydligt före och efter, är inte enkelt att entydigt svara på. Däremot är det uppenbart att det har funnits olika beredskap både inom och mellan skolor, där olika pedagogiska och didaktiska val i nästa led har skapat både gynnsamma och mindre gynnsamma förutsättningar för elevers lärande och utveckling. Det är också uppenbart att det tar tid att ställa om verksamheten för att möta nya situationer och behov. Studien rymmer exempel på lärare som förklarat hur de justerat och ändrat sin undervisning för att bättre anpassa till de nya förutsättningarna, men också andra som inte gjort det eller varit osäkra på hur det ska gå till. Det är sammantaget helt klart att en förändring av elevunderlaget skapar nya didaktiska möjligheter och utmaningar, men även att de lärare som vi mött har en stor vilja att bidra på bästa sätt.

Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt – i olika grad

I Linköpings kommun bedrivs ett aktivt och ambitiöst arbete med att utveckla och inspirera till språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, eller språkstöttande arbetssätt som det benämns i en del intervjuer. Både detta arbete och det på Skäggetorpsskolan utvecklade systemet med förnivåer framhålls som viktiga bidrag för att kunna möta elevers olika behov. Samtidigt som många framhåller vikten och värdet av dessa så visar studien att genomslaget i praktiken varierar.

Vikten av att ha tillgång till och att utveckla språkfärdigheter tas upp i såväl personal- som elevintervjuer. Det är tydligt att tillgång till språk ses som en nyckel till lärande och därmed till måluppfyllelse. Trots att det finns en stor enighet kring detta visar studien att den förändrade skolorganisationen i varierande grad har lett till att denna förhoppning realiserats. Olika sätt att organisera förändringen har resulterat i att en del elever kom till klasser där nästan ingen hade svenska som modersmål, medan andra kom till klasser där de flesta hade svenska som modersmål. Eleverna i den senare kategorin har märkt att de genom sin egen språkutveckling inte enbart har ändrat hur de ser på sig själva utan också hur andra ser på dem. Förutom att utgöra en bas för lärande har språket därigenom också en tydlig identitetsbärande aspekt. Dessa exempel belyser hur olika organisatoriska lösningar kan både främja och motverka pedagogiska och sociala processer, och därmed påverka de förutsättningar elever ges att socialiseras och utveckla sina språkfärdigheter.

Studien visar sammantaget att det i Linköpings kommun finns väl utvecklade ambitioner om vikten av språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Även om en rad olika åtgärder har vidtagits för att främja detta så finns det emellertid alltså en stor variation i vilket genomslag detta får, mellan olika lärare, ämnen och skolor.

Studien indikerar att förekomsten av gemensamma mötesplatser med professionsutvecklande syfte varierar. Ett förslag är att utveckla former för kollegiala erfarenhetsutbyten för att stimulera till en undervisning som kan möta heterogena elevgrupper som präglas av en mångfald av behov och erfarenheter (jfr Arneback & Bergh 2024).

Inkluderande respektive segregeringande fysiska och sociala miljöer

Skolans fysiska och sociala miljöer kan bidra både till inkluderande och segregeringande processer. Här väcker studien frågor om, exempelvis, hur lokalerna ser ut, var eleverna håller till, om det går att se några mönster i vilka elever som är var, om vuxna rör sig på de ställen där elever är, om och hur konflikter som uppstår hanteras och så vidare. När dessa frågor tagits upp i samtal med personal har svaren visat en stor spännvidd, alltifrån att det här är frågor man är väldigt medveten om och aktivt handlar utifrån, medan andra har reflekterat över att det här är aspekter som man inte funderat särskilt mycket kring.

De fysiska förutsättningarna för möjligheten att skapa en trygg skolmiljö ser lite olika ut på de studerade skolorna. Det finns också skillnader i hur vuxna rör sig i lokalerna, där vi sett exempel på hur vuxna förebilder aktivt har verkat för att motverka uppdelning och utmanat invanda konstellationer. En slutsats som kan dras från studien är att de åtgärder som vidtagits av skolorna både kan utmana och upprätthålla invanda grupperingar. Att snabbt komma in och träffa nya kamrater kan konkret handla om att göra "typ nån lära-känna-lek där man fick gå runt och ställa frågor och sånt" (Elev), men också om att skolorna aktivt och medvetet har tänkt igenom frågor av social karaktär och har en strategi för hur man arbetar med detta både på kort och lång sikt. Att påverka sociala processer är sannolikt betydligt lättare i ett undervisningssammanhang än på rasterna. Ett konkret exempel här är hur elever grupperas i klassrummet, där vi sett variationer både från att detta är något som lärare arbetar aktivt med till att den helt lämnas till eleverna själva att avgöra.

Intervjuerna som gjorts inom ramen för detta projekt visar att eleverna (både elever som flyttats och elever som gått på skolorna under en längre tid) generellt är positiva till att elever från olika bakgrund möts. Men det sker ofta olika typer av grupperingar i skolorna där elever dras till andra som är mest lika en själv. En del elever som kom från Skäggetorpsskolan upplevde att de vara spända och lite nervösa under den första tiden men att det sedan gick ganska snabbt komma in på den nya skolan. Det var enklare om man redan kände någon eller några som skulle gå på den mottagande skolan, vilket gjorde att den nya skolmiljön redan kändes lite bekant. Det fanns dock en rädsla från vissa elever från Skäggetorp att andra elever skulle se dem på ett visst sätt, just därför att de kom från Skäggetorp eftersom området dras med ett visst rykte. Fördomar och rykten kan också verka självuppfyllande, det vill säga att man blir mer av det som andra tror man är. Men de kan också utmanas och förändras, exempelvis att andra märker att det inte alls är så som de trott vilket kan bygga broar och skapa nya vänskapsband.

I Linköping kommuns och de olika skolornas fortsatta arbete är vår rekommendation att fortsatt beakta och ta ställning till frågor om hur skolans miljö, i bred mening, aktivt används som medel för att skapa trygghet och därmed gynnsamma förutsättningar för utveckling och lärande. Samtidigt är det, återigen, viktigt att betona att skolor kan göra mycket, men att de inte själva kan lösa komplexa samhällsproblem.

Rekommendationer

Med utgångspunkt från resultaten av det genomförda följeforskningsprojektet formuleras här ett antal rekommendationer. De kan med fördel användas i Linköping kommuns fortsatta arbete eller av andra kommuner som överväger att stänga skolor med syfte att minska skolsegregation, höja måluppfyllelse och öka integration.

Undersök vilket handlingsutrymme kommunen har för att motverka skolsegregation och vilka långsiktiga effekter en eventuell förändring kan komma att få.

Studien visar att en kommuns handlingsutrymme påverkas av andra processer, t.ex. rådande boendesegregation och nationella regleringar kring skolval, vilket gör att det långsiktigt kan vara svårt att motverka skolsegregation genom att stänga en skola.

Vid eventuella elevflyttar, överväg när detta lämpligen kan ske i förhållande till elevernas skolgång.

Linköpingexemplet visar att en flytt av elever inför sista årskursen i högstadiet är en väldigt kort tid och att det kan påverka elevers måluppfyllelse i negativ riktning.

Inför förändringar av en kommuns skolväsende, ta reda på vad som kännetecknar olika skolkulturer och i vilken mån det finns beredskap att ta emot nya elevgrupper.

Studien visar att det behövs ett arbete tillsammans med mottagande skolor för att synliggöra, utbilda och arbeta med pedagogiska och sociala frågor kopplat till mottagandet och det fortsatta arbetet med eleverna.

Gör en planering för hur processen ska se ut, på kort och lång sikt.

Studien visar att arbetet behöver grundas rent organisatoriskt, det behövs en planering inte enbart kopplat till förändringen utan även efter att förändringen har genomförts.

Utveckla samverkan, skolan kan inte ensam förväntas lösa utmaningen kring skolsegregation.

Studien visar att andra verksamheter behöver kopplas in, till exempel kommunala verksamheter som socialtjänst och samhällsplanering, men också myndigheter som polisen. Även om detta i olika grad redan görs så behövs mer av en helhet- och systemsyn i dessa frågor.

Utse någon som är operativt ansvarig för förändringen.

I Linköpingsfallet fungerade det väl med en projektledarfunktion, men överväg hur länge den funktionen ska bestå. Det finns mycket att arbeta med efter att eleverna kommit på plats och skolorna kan behöva stöd i sociala, pedagogiska och organisatoriska processer.

Utveckla en undervisning som kan möta heterogena elevgrupper som präglas av en mångfald av behov och erfarenheter.

Studien visar att skolorna behöver utveckla strategier och kontinuerligt arbeta för att forma en inkluderande och hållbar skolvardag.

Referenser

- Andersson, E., Malmberg, B. & Östh, J. (2012). Travel-to-school distances in Sweden 2000–2006: Changing school geography with equality implications. *Journal of Transport Geography*, 23, 35–43.
- Arneback, E., & Bergh, A. (2024). ”Så var det inte på min förra skola”. Om skolkulturers betydelse vid styrd skolintegration, s 89–106. I L. Bergdahl & E. Langmann, red: *Synliggjord skolkultur. Att forma en inkluderande och hållbar skolvardag för ungdomar i socialt utsatta områden*. Södertörn: Södertörn Studies in Education, 4.
- Arneback, E., Bergh, A., Jämte, J. & Trumberg, A. (2021). *En skola i integration? Lärdomar från Örebro kommuns arbete med styrd skolintegration* (Research Report). Örebro University.
- Berg, G. (2003). *Att förstå skolan: en teori om skolan som institution och skolor som organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergdahl, L., & Langmann, E. (2024). *Synliggjord skolkultur. Att forma en inkluderande och hållbar skolvardag för ungdomar i socialt utsatta områden*. Södertörn: Södertörn Studies in Education, 4.
- Bonal X., Zancajo A. & Scandurra R., (2019) Residential segregation and school segregation of foreign students in Barcelona, *Urban Studies*, 56(15), 3251–3273.
- Boterman W., Musterd S., Pacchi C. & Ranci C., (2019). School segregation in contemporary cities: Socio-spatial dynamics, institutional context and urban outcomes, *Urban Studies*, 56(15) 3055–3073
- Branden M. & Bygren. M. (2022) The opportunity structure of segregation: School choice and school segregation in Sweden, *Acta Sociologica*, 65(4) 420-438, <https://doi.org/10.1177/00016993211068318>
- Bunar, N. (2001). *Skola mitt i förorten – fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Stockholm: Brutus Österlings bokförlag.
- Clark, W. A. V. (1987). School desegregation and white flight: A reexamination and case study. *Social Science Research*, 16(3), 211–228. [https://doi.org/10.1016/0049-089X\(87\)90001-9](https://doi.org/10.1016/0049-089X(87)90001-9)
- Coleman, J. S. (1975). Recent trends in school integration. *Educational Researcher*, 4(7), 3–12. <https://doi.org/10.3102/0013189X004007003>
- Crozie, G., Reay D., James D., Jamieson F., Beedell P., Hollingworth S., & Williams K. (2008). “White Middle-class Parents, Identities, Educational Choice and the Urban Comprehensive School: Dilemmas, Ambivalence and Moral Ambiguity”. *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 29 N° 3.
- Cullen, J., B. & Jacob S. L. (2000), "The Impact of School Choice on Student Outcomes: An Analysis of the Chicago Public Schools," NBER Working Papers N°7888, National Bureau of Economic Research.
- Delmont, M. F. (2016). *Why busing failed: Race, media, and the national resistance to school desegregation*. University of California Press.
- Flensner K. & Svensson Y. (2023). *Skolan som forum för integration: Elevers och skolpersonals upplevelser av en kommunalt styrd insats för att motverka skolsegregation*. Högskolan Väst, Institutionen för individ och samhälle, Avd för utbildningsvetenskap och språk, <https://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:1761524/FULLTEXT01.pdf>
- Fredriksson, P., & Vlachos, J. (2011). *Reformer och resultat: Kommer regeringens utbildningsreformer att ha någon betydelse?* Studier i Finanspolitik 2011/3, Finanspolitiska rådet, Stockholm 2011.

- Gordon, M. F., de la Torre, M., Cowhy, J. R., Moore, P. T., Sartain, L. & Knight, D. (2018). *School closings in Chicago: Staff and student experiences and academic outcomes* (Research Report). University of Chicago Consortium on School Research. <https://consortium.uchicago.edu/publications/school-closings-chicago-staff-and-student-experiences-and-academic-outcomes>
- Holmlund H., Sjögren A. & Öckert B. (2019). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*, SOU 2019:40 Bilaga 7 till långtidsutredningen.
- Kirshner, B., Gaertner, M., & Pozzoboni, K. (2010). Tracing transitions: The effect of high school closure on displaced students. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 32(3), 407–429. <https://doi.org/10.3102/0162373710376823>
- Kornhall, P. & Bender, G. (2019). *School segregation in Sweden: Evidence from the local level*. NESET Ad hoc report.
- Linköpings kommun (2020). Tjänsteskrivelse kring nedläggningen av Skäggetorpsskolan, Dnr. BOU 2020-564
- Lund, S. (2021). Styrskolintegration för ökad likvärdighet och social sammanhållning. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 26(4), 4. <https://doi.org/10.15626/pfs26.04.03>
- Musset, P. (2012). School choice and equity: Current policies in OECD countries and a literature review. OECD Working Papers No. 66. <https://eric.ed.gov/?id=ED529507>
- McEwan, P. & Carnoy M. (2000). “The Effectiveness and Efficiency of Private Schools in Chile’s Voucher System”, *Educational Evaluation and Policy Analysis*, Vol. 33.
- Mutgan S. & Tapia E. (2023). Can school closures decrease ethnic school segregation? Evidence from primary and lower secondary schools in Stockholm, Sweden, *Journal of Urban Affairs*, DOI: 10.1080/07352166.2023.2177549
- OECD (2015). *Improving Schools in Sweden – an OECD Perspective*, OECD.
- Osman A. & Lund A. (2022) Local School Desegregation Practices in Sweden. *Education sciences*, 12(8) 522, <https://doi.org/10.3390/educsci12080552>
- Osman A., Lund A. & Lund S. (2024) From segregation to non-incorporation: a study of a failed school desegregation process in Sweden. *British journal of sociology of education*. DOI: <https://doi.org/10.1080/01425692.2024.2428680>
- Parma A., Agasisti T. & Ranci C. (2023). Drivers of school choice: Primary school selection in a free choice context. *British educational Research Journal* 2024;00:1-24
- Perry B P., Yoon E-S., Sciffer M. & Lubienski C. (2024). The impact of marketization on school segregation and educational equity and effectiveness: Evidence from Australia and Canada, *Int. Journal of comparative sociology*, 1-22
- Ramos-Laboto I., Goldbach A. & Hanhörster H. (2023). “The kids get haggled over”: how institutional practices contribute to segregation in elementary schools, *Frontiers in sociology*, 8:12501589
- Raveaud, M. & Van Zanten A. (2007). “Choosing the local school: middle class parents” values and social and ethnic mix in London and Paris”. *Journal of Education Policy*, Vol. 22 N° 1
- Smepllass E., Rapp C. & Corral-Granados A. (2024). Understanding how institutional dynamics can contribute to educational inequality in Nordic Cities, *Oxford review of education*, 50:2, 290-307

SOU 2020:28 (2020) En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning. Utbildningsdepartementet, Stockholm.

Taghizadeh, J. L. (2020). Are students in receiving schools hurt by the closing of low-Performing schools? Effects of school closures on receiving schools in Sweden 2000–2016. *Economics of Education Review*, 78, 102020. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2020.102020>

Trumberg A., Arneback A., Bergh A. & Jämte J. (2022) Struggling to counter school segregation- a typology of local initiatives in Sweden. *Scandinavian Journal of Educational Research*, <https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2127877>

Trumberg, A. & Urban, S. (2020). School choice and its long-term impact on social mobility in Sweden. *Scandinavian Journal of Educational Research*. DOI: 10.1080/00313831.2020.1739129

Utbildningsdepartementet.(2010). Skollag, SFS nr: 2010:800.

Weber, R., Farmer, S., & Donoghue, M. (2020). Predicting school closures in an era of austerity: The case of Chicago. *Urban Affairs Review*, 56(2), 415–450. <https://doi.org/10.1177/1078087418802359>

Willms, J. & Echols F. (1993), “*The Scottish Experience of Parental School Choice*”, in Rasell E. and R. Rothstein (Eds), *School Choice: Examining the Evidence*, Economic Policy Institute, Washington DC

Yang Hansen, K. & Gustavsson J.-E. (2019). Identifying the key source of deteriorating educational equity in Sweden between 1998 and 2014. *International Journal of Educational Research*, 93, 79–90.

Östh, J., Andersson, E. & Malmberg, B. (2013). School choice and in creasing performance difference: A counterfactual approach, *Urban Studies*, 50, 407–42.

Databaser

Rådet för främjande av kommunala analyser, KOLADA: <https://kolada.se/verktyg/fri-sokning/>

Skolverket, SIRIS: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC>